Apare bilunar

REVISTA CULTULUI MOZAIC

Anul XIX • AV 5734 • 12 pagini, 1 leu

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : BUCUREȘTI, STR. SF. VINERI 9 — TELEFON 15.50.90

Nr. 327

1 AUGUST 1974

Cu bucurie și recunoștință

Cu bucurie sărbătorim, toți fiii acestei țări, împlinirea a trei decenii de la eliberarea patriei de sub dominația fascistă. Cu slove strălucite, de aur s-a încrustat 23 August 1944 în istoria României, în inimile noastre. Atunci, în acel august de foc, au fost sfărîmate, prin lupta eroică a poporului, condus de comuniști, cătușele robiei și asupririi. Atunci, în acel august fierbinte, s-a născut libertatea, s-au deschis căile largi spre împlinirea celor mai nobile idealuri și năzuințe ale oamenilor acestor meleaguri.

Trei decenii înseamnă o clipă în desfășurarea istoriei. Cele trei decenii de la eliberare au adus, însă, transformări, înnoiri, pași care înainte tineau de lucrarea secolelor. Privind retrospectiv, fiecare din cei 30 de ani care au trecut de la neuitatul 23 August 1944 a fost o treaptă urcată spre noi înălțimi. România socialistă de astăzi oferă imaginea unei țări moderne, în impetuos progres, cu o industrie puternică și o agricultură înfloritoare. Orașele noi apărute pe hartă, blocurile de locuințe confortabile care împînzesc țara, rețeaua amplă de școli și universități care ne situează în rîndul celor mai avansate state ale lumii în domeniul învățămîntului, așezămintele de cultură și sociale vorbesc toate despre bunăstarea pe care și-o făurește un popor ale cărui energii au fost descătușate.

Cu toate acestea ne mîndrim noi, toți fiii acestei țări. Și ne mai mîndrim — nobilă și justificată mîndrie — cu înaltul umanism, adevăratul umanism al rînduielilor politice și sociale. În România socialistă au fost abolite discriminările, au fost asigurate în mod real drepturi și libertăți egale tuturor cetățenilor, indiferent de rasă, naționalitate, credințe religioase. Constituția garantează și consfințește aceste drepturi și libertăți.

Același suflu de umanism, de năzuință spre drept și dreptate străbate și dinamica activitate internațională pe care o desfășoară România. Prin consecvența și ardoarea, prin înaltul spirit de răspundere cu care militează pentru o lume a libertății, justiției, echității și progresului, pentru o lume a păcii, cooperării și înțelegerii între națiuni, România și-a cucerit un imens prestigiu pe toate meridianele.

Sărbătorim cu bucurie, cu sentimente de recunoștință, alături de ceilalți cetățeni ai României socialiste, împlinirea a 30 de ani de la eliberarea țării de sub dominația fascistă. Împletindu-ne la bine și la greu, la satisfacții ca și la durere, destinul nostru cu cel al întregului popor și al țării pe meleagurile căreia ne-am stabilit de jumătate de mileniu, noi, cetățenii evrei, ne bucurăm astăzi, ca și toți ceilalți fii ai României de roadele bogate ale lui 23 August. Drepturi cetățenești garantate, instituțiile și așezămintele evreiești ocrotite și sprijinite de stat, asigurarea egalității depline — toate acestea au ca izvor inițial actul istoric revoluționar de la 23 August. Și tot acolo își află izvorul politica de libertate religioasă de care se bucură cultul mozaic, asemenea tuturor cultelor din țară. Comunitățile evreiești își continuă în deplină libertate viața iar fiecare coreligionar își poate exercita în totală libertate credința. Enoraș ii au la dispoziție sinagogi și celelalte așezăminte de cult. Cerințele religioase, fie că e vorba de cele spirituale sau de regulile de alimentație rituală sînt considerate cu înțelegere. Ca și celelalte naționalități conlocuitoare, avem posibilitatea de a învăța slova noastră sfîntă, de a studia scrierile noastre, trecutul nostru istoric. E remarcabil faptul că România este unul din puținele locuri din lume unde-și desfășoară activitatea un teatru evreiesc de stat.

Realitățile României socialiste, pe drumul deschis la 23 August 1944 relevă pregnant, cu puterea faptelor de viață, că nu există nici o contradicție între a fi cetățeni loiali și devotați țării și, totodată, a fi buni evrei, credincioși tradițiilor și moștenirii noastre spirituale străvechi.

Și cum am putea să nu fim devotați unei țări care ne-a oferit o caldă ospitalitate, de a cărei istorie ne-am legat de sute de ani. Cum să nu fim devotați și loiali unui regim, unei orînduiri care asigură o condiție demnă tuturor cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitate, credință religioasă. Au existat în trecut regimuri care își ziceau „religioase" dar care ne-au incendiat sinagogile, ne-au prigonit, ne-au scos în afara legii și ne-au umilit ca evrei și ca cetățeni. Astăzi, sub soarele acestui regim, care și-a pus ca țel fundamental propășirea țării și binele tuturor cetățenilor, fără nici o discriminare, și noi evreii, asemeni celorlalte naționalități conlocuitoare, trăim demn ca cetățeni egali în drepturi, putem fi noi înșine cu cultura, tradițiile și religia noastră.

Și dincolo de aceste transformări radicale pe care 23 August le-a adus în viața noastră de zi cu zi, în condiția noastră de cetățeni, noi evreii români datorăm actului săvîrșit în urmă cu trei decenii însăși viața noastră pur și simplu. Dacă nu ar fi fost insurecția națională antifascistă armată am fi avut aceeași soartă îngrozitoare ca frații noștri care au fost exterminați la Auschwitz. Maidanek sau Dachau. Dacă nu ar fi fost acel 23 August, dacă forțele progresiste conduse de Partidul Comunist n-ar fi răsturnat dictatura fascistă și n-ar fi alungat trupele naziste, atunci avertismentul sinistru lansat de „Bukarester Tageblatt", oficiosul legației hitleriste la București, în aprilie 1944, că pînă la sfîrșitul acelui an România va deveni „judenrein" — „curățită" adică de evrei — s-ar fi transformat într-o macabră realitate.

Căminele noastre salvate în ultimul moment de la nimicire, copiii noștri scăpați de exterminare în lagărele morții, noi toți care trăim o viață nouă, demnă, sub razele libertății în România — toți și toate înalță un gînd de slavă și adîncă recunoștință acelui august de-a pururi binecuvîntat.

Gîndul nostru de caldă mulțumire, atașament și recunoștință, se îndreaptă la această glorioasă aniversare către conducerea înțeleaptă a statului, către președintele Nicolae Ceaușescu, a cărui neobosită activitate pătrunsă de un spirit larg umanist, a cărui strălucitoare clarviziune își pune pecetea asupra măreților înfăptuiri, fără egal, ale acestor ani.

Luminoasa aniversare a celor trei decenii de la pășirea într-un nou ev al istoriei acestei țări, constituie pentru noi evreii un prilej de a ne reafirma hotărîrea fermă : ne vom dărui și pe mai departe puterile, energiile, talentele, pentru a aduce contribuția noastră modestă la înflorirea țării, la ridicarea ei pe cele mai înalte culmi ale civilizației și prosperității.

R.C.M.

PREȘEDINTELE NICOLAE CEAUȘESCU A PRIMIT PE D. PHILIP KLUTZNICK

Președintele Republicii Socialiste România, domnul Nicolae Ceaușescu a primit în ziua de 16 iulie a.c. pe d. Philip Klutznick, om de afaceri american, care a făcut o vizită în țara noastră.

În cursul întrevederii au fost abordate unele probleme privind cooperarea economico-financiară dintre România și S.U.A. Totodată a avut loc un schimb de vederi asupra unor aspecte actuale ale relațiilor economice internaționale.

Întrevederea s-a desfășurat într-o atmosferă cordială.

O VIZITĂ DEOSEBIT DE CORDIALĂ
D-na și d. Philip Morris Klutznick oaspeți ai obștei noastre

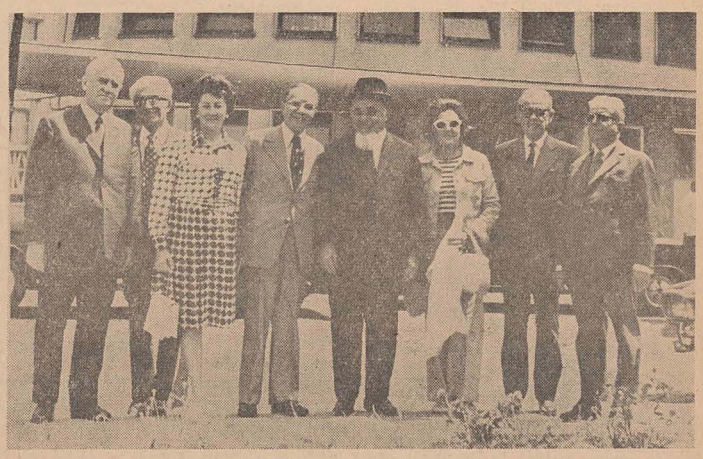

La sosire pe aeroport.

Obștea evreiască din România a primit cu multă căldură și cu considerația cuvenită personalităților de seamă pe d-na și d. Philip Morris Klutznick, unul din conducătorii marii comunități evreiești din S.U.A. care la invitația d-nei și d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen ne-au vizitat țara. După cîteva zile de agreabilă vacanță, petrecute pe țărmul Mării Negre, unde au avut posibilitatea să cunoască și casa de odihnă de la Eforie-Nord a Federației, oaspeții au început în ziua de 19 iulie a.c. programul vizitei. El a fost în așa fel întocmit încît să le dea posibilitatea să ia direct cunoștință, la fața locului — în limita timpului scurt ce l-au avut la dispoziție — de cît mai multe aspecte ale activității obștei noastre.

La sosirea în București, pe aeroportul Băneasa, oaspeții au fost întîmpinați de Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. *Rosen ;* de d-nii : *Emil Șechter*, secretar general al F.C.E. ; *Daniel Segal*, președinte și *Martin Băluș*, vicepreședinte al Comunității evreilor din București ; *Victor Rusu*, prim-redactor al revistei noastre.

Programul a debutat cu o întîlnire de lucru, în cabinetul d-lui Șef rabin. Au luat parte conducătorii Federației și ai Comunității bucureștene, care au fost prezentați oaspeților. Eminența Sa a înfățișat coordonatele activității obștei, atît pe tărîm religios, cît și pe cel al asistenței sociale și al menținerii valorilor tradiționale. D-sa a subliniat libertatea deplină de care se bucură, alături de toate cultele, obștea evreiască din România, cu o vechime atestată prin documente istorice de peste jumătate de mileniu. Contactul pe care distinșii oaspeți îl vor lua cu așezămintele și instituțiile obștei va fi, desigur, edificator în această privință.

Mulțumind pentru căldura cu care au fost întîmpinați din prima clipă a sosirii în țară, d. Philip Klutznick și-a exprimat satisfacția de a se afla în România, de a putea lua contact și cunoaște nemijlocit viața și preocupările coreligionarilor. Întîlnirea a decurs într-o atmosferă deosebit de cordială, oaspeții punînd întrebări și primind răspuns asupra diferitelor aspecte din viața obștei.

În aceeași după amiază, la Templul coral, a avut loc primirea solemnă a distinșilor oaspeți de către obștea din București. Sfîntul lăcaș avea aspectul zilelor de mare sărbătoare.

Întreaga asistență se ridică, respectuos, în picioare în clipa în care își fac intrarea Eminența Sa d. Șef rabin și distinsul oaspete, d. Philip Morris Klutznick, conducător prețuit al marii comunități evreiești americane, personalitate proeminentă a iudaismului contemporan. Corul templului, dirijat de maestrul A. Schwartz, intonează imnul *Baruhim Habaim*, Binecuvîntați fie cei ce sosesc... Oaspetele ia loc pe un jeț de onoare, în preajma Eminenței Sale. În loja rezervată femeilor, d-na Klutznick ocupă loc alături de d-na dr. Rosen.

Serviciul divin începe prin rugăciunea de *Minha*, oficiată azi de d. cantor Aizic Jucovschi. Credincioșii o rostesc zilnic, înainte de asfințitul soarelui, ca un prinos adus Creatorului pentru cele înfăptuite. Așa e în fiecare zi a săptămînii ; în ziua a șasea însă, rugăciunea de Minha face tranziția între cotidian și sărbătoare, între cele șase zile lucrătoare, pe punctul de a se încheia, și sfînțenia zilei de Șabat. Încă puțin și prințesa Șabat își va face apariția în sfîntul lăcaș, în căminele și sufletele credincioșilor...

În această zi, bucuria întîmpinării oaspeților este pentru noi dublă, căci acest Șabat îl vom prăznui avînd în mijlocul nostru oaspeți mult prețuiți.

Acestor simțăminte ale tuturor coreligionarilor le dă glas Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, cu darul elocinței atît de bine cunoscut. Ca de obicei, domnia sa recurge la înțelepciunea Bibliei, găsind chiar în pericopa acestei săptămîni argumentul cu care să dea relief evenimentului. Cea dintîi dintre pericopele acestui Șabat, în care întîmpi-

(Continuare în pag. a V-a)

Întoarcerea în țară a Eminenței Sale d. Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

În ziua de 17 iulie a.c. au revenit în țară, venind din Elveția, Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen. După cum am anunțat, conducătorul nostru spiritual a participat la mai multe reuniuni și conferințe ale unor importante organizații evreiești internaționale.

Pe aeroportul internațional Otopeni au venit în întîmpinare d-nii : prim-rabin *I. M. Marilus ; Emil Sechter*, secretar general al F.C.E.M. ; *Daniel Segal*, președinte și *Martin Băluș*, vicepreședinte al Comunității evreilor din București ; președinți de temple și sinagogi, funcționari ai Federației.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

Un sculptor din secolul trecut: PAUL FOCȘĂNEANU

Puțini dintre cei care, trec prin Piața Universității din București, acolo unde nu de mult s-au coborît schelele ce au folosit la reconstrucția aripii distruse de bombardament, știu de existența în trecut a unor frontoane sculptate. Cei mai în vîrstă își amintesc de aceasta, dar puțini știu că reliefurile realizate acum mai bine de un secol au fost opera sculptorului Karl Storck, ajutat de elevul său Paul Focșeneanu.

K. Storck, se știe, a fost în secolul trecut unul dintre întemeietorii Academiei de Belle Arte din București. Despre elevul său, Focșeneanu, al cărui talent s-a remarcat de la o vîrstă fragedă, la 15 ani, se cunoaște mai puțin. Aceasta și pentru că s-a stins din viață la 27 de ani.

Istoricul de artă Petre Oprea, care, în urma cercetării unor documente aflate la Arhivele Statului, a adus la lumină noi date despre sculptor, afirma într-un articol publicat în *Studii muzeale* din 1966 că „Focșeneanu, împreună cu profesorul său K. Storck, se numără printre pionierii sculpturii românești moderne de la mijlocul secolului al XIX-lea".

Paul Focșeneanu s-a născut în capitala țării, la 1840, în casa lui Avram și a Rachelei Focșaner. Părinții, cu oarecare stare, au avut posibilitatea să-și trimită fiul la școli înalte. Tatăl era starostele cotarilor de vinuri, adică fruntaș al breslei ce se îndeletnicea cu măsurarea capacității butoaielor de vin.

După primele noțiuni de sculptură primite începînd din 1855 de la K. Storck, Focșeneanu pleacă, împreună cu un frate mai mare, la Viena pentru continuarea studiilor. Frecventează mai întîi, între 1857 și 1858, cursurile școlii profesionale de desen ale Academiei imperiale din capitala Austriei, apoi pînă în 1860, lucrează în atelierul sculptorului Johann Meixner.

Începînd din acea epocă se încetățenise obiceiul ca mai toți studenții în artă din Țările Române să treacă pe la școlile din Bavaria. Focșeneanu pleacă și el la München și se înscrie la Academia de artă.

În acea vreme, în 1861, la București, arhitectul Orăscu definitiva planurile Universității iar Storck cîștigase concursul pentru realizarea părților de sculptură ale clădirii. Avînd nevoie de ajutoare calificate în cioplirea direct în marmură, Storck îl cheamă în țară pe Focșeneanu. Din frontoanele Universității n-au mai rămas decît fragmente, dar se știe cu certitudine că în afară de unele detalii ornamentale, lui Focșeneanu îi sînt datorate, în exclusivitate, o acvilă și două socluri decorative. În urma succesului obținut cu aceste lucrări, la care s-a mai adăugat realizarea unei sculpturi reprezentînd o zeiță romană, artistul, pe atunci în vîrstă de 21 de ani, este remarcat de forurile oficiale, care-i oferă o bursă de studii în străinătate pe timp de trei ani, începînd din 1862. Astfel Focșeneanu se află printre primii studenți bursieri ai statului din perioada de început a domniei lui Al. I. Cuza. Doi ani de studii la Academia de artă din Berlin și un an la Academia din Roma au desăvîrșit profilul unui artist ce avea să lase cîteva opere ce-i atestă talentul. Chiar și sculpturile făurite în timpul studenției depășesc etalonul obișnuit al unor lucrări de școală. Mărturie stă și *Portretul lui Mihai Viteazul* cioplit de Focșeneanu în marmură, aflat astăzi în proprietatea Muzeului de artă al Republicii. Prezentat în 1865 la Expoziția artiștilor contemporani, deschisă la București, portretul realizat în timpul anilor de studii la Berlin a fost distins cu Medalia clasa a II-a. Voievodul român este reprezentat după o stampă de Sadeler, pe care sculptorul a găsit-o la Biblioteca Academiei din Viena. Importantă este măiestria cu care a fost redat chipul celui portretizat, mijloacele de expresie ale unui artist stăpîn pe meșteșugul său. Toate acestea i-au deschis sculptorului calea unor numeroase comenzi, printre care și ridicarea unui monument la Mîlcești, în 1866, omagiu adus Domnitorului Al. I. Cuza.

Una dintre sculpturile lui Focșeneanu, *Țărancă torcînd*, făurită în 1867, a intrat de curînd în patrimoniul Muzeului de artă al Republicii. Stilul epocii, academismul, și-a lăsat amprenta și asupra acestei opere dăltuită în prețioasa marmură de Carrara. În cadrul Expoziției universale ce se organiza anual la Paris, frumoasa țărancă a figurat, în 1867, în Pavilionul României. Dar, bucuria succesului a fost pentru Focșeneanu de scurtă durată, căci, așa cum am arătat, s-a stins din viață în același an. Lucra la ridicarea unui monument în Valea Neajlovului, comandat de Eforia spitalelor civile, cînd un accident a pus capăt activității artistului.

EUGEN O. IACOB

RARITĂȚI PUBLICISTICE

Institutul de cercetări iudaice din New York a organizat o expoziție de ziare și reviste evreiești dintre cele două războaie mondiale. De un interes deosebit sînt standurile care cuprind exemplarele apărute în țările aflate vremelnic sub ocupația nazistă — Austria, Franța, Italia, Polonia etc. Printre acestea se află un exemplar de ziar tipărit în ghetoul Varșoviei în anul 1942.

HENRI SEROUYA, exeget modern al iudaismului

A încetat din viață, la Paris, filozoful Henri Serouya care și-a consacrat cea mai mare parte a operei sale gîndirii iudaice.

Născut la Ierusalim în 1895, Serouya a venit în capitala franceză îndată după primul război mondial. Încă de la începuturile activității sale la Paris, tînărul filozof, care legase de pe atunci strînse prietenii cu figuri proeminente ale intelectualității evreiești ca Lucien Levy-Bruhl, Emile Meyerson, Leon Braunschweig, André Siegfried a elaborat și publicat cîteva lucrări de răsunet în rîndul cărora se detașau o culegere de eseuri desure filozofia războiului și a păcii (care a primit premiul pe anul 1924 al Academiei Franceze), o carte despre Spinoza (care a fost, de altfel, recent reeditată), precum și o inițiere în filozofia contemporană (completată mai tîrziu și adusă la zi pînă în 1972).

Marele țel pe care și l-a propus Henri Serouya, opera vieții sale, a fost studierea și ilustrarea gîndirii iudaice. El dorea să edifice o istorie a etapelor gîndirii iudaice. A urmărit aceasta cu tenacitate și pasiune, chiar în anii ocupației hitleriste, cînd Joseph Vrin l-a ascuns în casa lui de la țară.

Imediat după cel de-al doilea război mondial, Serouya a publicat o lucrare amplă, în două volume, consacrată Cabalei. Au urmat apoi studii de mai mică amploare, dar de o mare profunzime și într-o formă sclipitoare, asupra gîndirii lui Maimonide, asupra hasidismului, asupra lui Moses Mendelsohn.

A început să lucreze la un lexicon al filozofiei iudaice, dar n-a reușit să definitiveze decît puține capitole. Boala grea și moartea i-au întrerupt travaliul.

Serouya n-a absolvit studii superioare, n-a posedat nici-o diplomă universitară. Era un gînditor autodidact. Era o natură independentă, generoasă, de o mare sinceritate. Trăia relativ solitar, înconjurat de un cerc restrîns de prieteni. Își petrecea timpul, din zori și pînă noaptea tîrziu în sălile Bibliotecii Naționale din Paris. Vineri seara, sîmbătă dimineața și în zilele de sărbătoare era întotdeauna văzut la sinagoga din Montmartre.

Apariția, la numai cîteva zile după moarte, a celei de-a două ediții a lucrării „Cabala și filozofia universală" se constituia ca un omagiu celui dispărut.

Cărți noi

Victor Bîrlădeanu: „Cei care caută, cei care găsesc"

O narațiune de tip picaresc a scris, sub acest titlu, Victor Bîrlădeanu. Eroul ei e un tînăr și inimos ofițer român, combatant acum decis pe frontul antihitlerist, și care, în etapa anterioară a războiului, cînd acționa sub comandament fascist salvase de la moarte o evreică deținută într-un lagăr de exterminare, organizat de naziști în ținuturile de dincolo de Nistru.

După un stagiu în spital, unde își tratase o rană provocată de glonț hitlerist, ofițerul se întoarce în țară și pornește de îndată în căutarea acestei fete care-l impresionase cîndva prin curajul față de călăi și devotamentul pentru tovarășele ei de suferință. Dar găsirea Esterei se dovedește a fi o problemă mult mai complicată decît își închipuise la început căpitanul Andrei Livescu. Și, iată-l pe acesta angajat pe nesimțite, în plină aventură. Străbătînd alături de „scutierul" său voluntar Mehală Cotigariu, un Sancho Panza pe cît de util pe atît de devotat — țara în lung și lat, luînd contact cu oameni din medii diverse, într-o vreme cînd tabelul de valori era în întregime revizuit, iar lupta dintre forțele progresiste și cele reacționare luase o amploare aparte și aspecte dintre cele mai neașteptate. Autorul încheagă astfel o imagine caleidoscopică a României din acele zile fierbinți, de adînci răsturnări sociale.

Din această imagine nu lipsește nici tîrgușorul evreiesc din Moldova, nici ulița evreiască în genere, cu problematica ei specifică. Și se arată mai ales, prin exemplul entuziastei Ester, luptătoare prezentă unde dificultățile sînt mai mari, dăruindu-se cu totul luptei revoluționare, dar și prin acel al lui Mehală Cotigariu, însuflețirea cu care populația evreiască a întîmpinat prefacerile ce au urmat Eliberării, aportul ei la lupta întregului popor pentru a deveni cu adevărat stăpîn al destinului său.

Cartea lui V. Bîrlădeanu este susceptibilă, desigur, de discuții. Observații îndreptățite s-ar putea aduce cu privire chiar la modul în care oglindește mediul everiesc. Nu e mai puțin adevărat însă, că oricare i-ar fi lipsurile, ea se constituie totuși ca o mărturie necesară despre adevăratele sentimente ale poporului român față de evreii care, de secole, viețuiesc pe aceste meleaguri. Ca o mărturie de asemenea, a aportului maselor evreiești la lupta pentru eliberarea națională și socială a întregului popor. O mărturie care nu-l poate lăsa indiferent pe cititor.

I.L.

LEIWIK ÎN LIMBA ITALIANĂ

Poemul dramatic „Golem" al lui H. Leiwik a fost tradus în limba italiană și publicat de o editură din Milano. Volumul cuprinde și un studiu consacrat vieții și creației cunoscutului poet de limbă idiș.

ARHITECTURĂ ROMÂNEASCĂ

La Bonn s-a deschis o expoziție de arhitectură românească, imagine sugestivă a realizărilor obținute în ultimii ani în acest domeniu. În cuvîntările rostite la vernisajul expoziției, a fost subliniată necesitatea unei tot mai bune cunoașteri reciproce, pentru dezvoltarea în continuare a relațiilor pe multiple planuri dintre cele două țări.

PORTUL MINERALIER GALAȚI

Un important obiectiv a intrat în funcțiune: portul minerălier al Combinatului siderurgic de la Galați. Noul port poate asigura descărcarea simultană a două nave de 25 000 tone fiecare, minereul fiind transportat către depozitele de materii prime ale combinatului siderurgic cu ajutorul magistralei de benzi. Obiectivul dispune de instalații modene.

NOI CAPACITĂȚI PRODUCTIVE

Două noi obiective industriale au intrat în funcțiune la Bîrlad. Este vorba de o nouă instalație ce sporește considerabil producția Fabricii de rulmenți și de o instalație la Întreprinderea de elemente pneumatice pentru automatizări și aparate de măsură.

Prin intrarea în circuitul productiv a acestor noi unități, producția globală industrială a județului Vaslui va crește sensibil în acest an.

AL 400 000-LEA TRACTOR

Recent, de pe banda de montaj a uzinei de tractoare din Brașov a coborît cel de-al 400 000-lea tractor.

Acum colectivul lucrează la înfăptuirea programului de diversificare a producției de tractoare, program care a debutat cu realizarea în acest an a primelor tractoare românești de 180 CP pe roți și șenile.

1 MILION DE MOTOARE

La Întreprinderea „Electromotor"-Timișoara a fost semnat certificatul de recepție al motorului electric cu numărul 1 milion, realizat în anii actualului cincinal. Anii care au trecut din acest cincinal consemnează și dublarea producției, ca rezultat al intrării în funcțiune a unor noi și moderne capacități industriale și echipării fluxurilor tehnologice cu mașini și utilaje automate sau semiautomate de înaltă productivitate, realizate în bună parte în cadrul întreprinderii.

NOI TIPURI DE VAGOANE

Nomenclatorul de produse al Întreprinderii de vagoane din Arad se îmbogățește mereu cu noi produse, realizate la parametrii tehnicii înaintate. Este vorba, printre altele, despre un vagon acoperit pe 4 osii și despre un altul pe 2 osii, toate îndeplinind condițiile pentru un înalt grad de competitivitate pe piața mondială. În felul acesta, la Arad se fabrică la ora actuală 13 noi tipuri de vagoane, urmînd ca pînă la sfîrșitul anului gama de produse a uzinei să ajungă la 27.

Comunitățile evreiești din Caraibi

Este, probabil, surprinzător să afli că sinagoga cea mai frumoasă de pe cele două continente americane — o atestă unanim experții în materie — se află la Sosua, în Republica Dominicană. Descrierile o înfățișează ca o perlă arhitecturală cu un interior sculptat în întregime în lemn de mahon.

Impunătorul lăcaș de cult de la Sosua, ca și alte zeci de sinagogi răspîndite în țările din zona Caraibilor atestă viața religioasă a evreilor din acea zonă geografică îndepărtată. Deși restrînse numericește (numărul membrilor lor variază între cîteva zeci și cîteva mii) comunități evreiești ființează în Barbados, Cuba, Haiti, Jamaica, Republica Dominicană, Porto Rico, Surinam, Trinidad-Tobago.

Cîteva date despre împrejurările formării unor comunități evreiești pe meleaguri atît de îndepărtate de centrele mari ale diasporei merită a fi reținute.

Primii evrei pe continentul american au fost semnalați în secolul al XVI-lea. Ei erau marani proveniți din Spania și nu-și puteau deci manifesta credința în mod liber. Prima comunitate evreiască oficial atestată în Lumea Nouă a fost cea din Recife. Momentul a fost legat de ocuparea de către olandezi a unei vaste regiuni din Brazilia de astăzi. Toleranța autorităților olandeze a permis maranilor din Recife să se manifeste ca evrei și să-și exercite în mod deschis credința religioasă. Comunitatea, a cărei atestare documentară datează din anul 1631, număra peste o mie de membrii și s-a remarcat printr-o dezvoltare rapidă a vieții spirituale, religioase. În 1642, o delegație din Recife l-a convins pe rabinul Jacob Abouab de Fonseca din Amsterdam, renumit cărturar, să părăsească Olanda și să prea conducerea spirituală a comunității din îndepărtatul centru sud-american. Afirmarea și înflorirea acestei comunități, marcată și prin construirea a două frumoase sinagogi și prin înființarea unei școli ebraice, a fost de foarte scurtă durată. În 1654, odată cu ocuparea braziliei de către portughezi și reinstaurarea intoleranței religioase, evreii din Recife au fost nevoiți să plece spre a-și salva existența. Ei s-au refugiat în Surinam, Barbados, Jamaica, Trinidad și Porto Rico. Cea dintîi sinagogă din zona Caraibilor a fost inaugurată în anul 1668, la Yoden, în Surinam. În perioada imediat următoare, comunitățile evreiești din Surinam nu numai că aveau rabini, cantori religioși și hahami, desfășurînd o intensă viață religioasă, dar au și sprijinit comunitatea abia înființată la New York, trimițînd acolo doi rabini. Evreii care trăiau în comunitățile din Surinam respectau strict tradițiile *halahei* și observau integral prescripțiile religioase. Ei aparțineau ritului sefard. Prima comunitate de rit askenaz din regiunea Caraibilor a fost semnalată în 1744 la Panamaribo. Cei circa 150 de evrei de rit sefard care locuiau acolo încă din anii 1680—1700 clădiseră o sinagogă și închegaseră o comunitate. Veniți mai tîrziu, din Olanda, aproape 500 de evrei de rit askenaz au completat vechea comunitate sefardă. S-a realizat, fenomen remarcabil, o îmbinare de compromis în viața religioasă a coreligionarilor de cele două rituri. Rugăciunile se făceau potrivit ritului sefard iar o serie de prescripții rituale se respectau după tradiția askenază. O evoluție întrucîtva similară au cunoscut, la începuturi, comunitățile evreiești din Jamaica. Prima comunitate, sefardă, e semnalată, documentar, în 1665; ea era compusă din 185 de persoane. I s-au adăugat la începutul secolului al XVIII-lea alți aproape 300 de evrei proveniți din Țările de Jos și din Anglia, majoritatea de rit askenaz. Sefarzi și askenazi au construit sinagogi separate, dar după numai două decenii, prin cel de-al patrulea deceniu al secolului al XVIII-lea, comunitățile erau integrate și rugăciunile se făceau după ritul askenazit. Istoria comunităților din Jamaica a consemnat faptul că în decursul unui singur veac, între 1680 și 1780, a fost necesar să fie reconstruite din temelie nu mai puțin de patru ori toate cele cinci sinagogi, distruse de puternice cutremure succesive.

Un episod care merită relevat a marcat istoria comunității evreiești din Barbados. Primii evrei au venit în Barbados în anul 1665. În număr de 150, ei au construit o sinagogă și au desfășurat viața religioasă, sprijiniți de comunitatea din Londra, mai ales de o sinagogă londoneză, care le-a și trimis, în 1762, un rabin. Șase decenii mai tîrziu cei mai mulți evrei din insulă plecaseră în Venezuela. În 1715 sinagoga fusese mistuită de un incendiu. În 1728, cei unsprezece evrei care mai locuiau pe acest teritoriu insular din Caraibi au trimis un reprezentant la Londra, aducînd de acolo un Sefer Tora și amenajînd o sinagogă, spre a-și putea continua viața religioasă.

Actualmente ființează mici comunități evreiești în aproape toate țările și teritoriile din Caraibi. Date statistice recente, pe anul în curs, citate într-un studiu al lui Lavy M. Becker atestă existența unor comunități evreiești în Aruba (60 de persoane), Barbados (90), Curaçao (590), Cuba (1150), Haiti (120), Jamaica (1480), Porto Rico (1200), Santo Tomes (200) Republica Dominicană (250), Surinam (280), Trinidad (33). Aceleași date statistice relevă că în acea zonă geografică funcționează 28 de sinagogi și 12 școli evreiești.

Cu excepția celei din Surinam, comunitățile din Caraibi sînt compuse din descendenți ai vechilor familii venite din Spania, Portugalia, Olanda și Anglia, la care s-au adăugat un număr relativ mic de evrei care au părăsit Europa răsăriteană în anii 1930—1940. Pe planul vieții religioase, cele mai multe comunități sînt împărțite între cele două rituri — sefard și askenaz. Interesul pentru cultura și tradiția sefardă precumpănește chiar printre evreii de rit askenazit, ceea ce ar putea duce la o unificare într-o perspectivă destul de apropiată. O prefigurare a acestei tendințe ne oferă comunitatea din Jamaica. În sînul acestei comunități, formată în aproape egală măsură din sefarzi și askenazi s-a ajuns la o convergență a tradițiilor celor două rituri, pe o bază sefardă.

Grindelwald, Elveția, 8 iulie 1974. Eminența Sa d. Șef rabin dr. *Moses Rosen* prezidează ceremonia de închidere a Congresului Uniunii Mondiale a ebraiștilor (Brit Ivrit Olamit).

De la stînga la dreapta: Meir Wagner, corespondentul ziarului „Hatzofe"; prof. *Urmian; Haim Finkelstein*, conducătorul secției de educație din Jewish Agency; *I. Levavi*, ambasadorul statului Israel în Elveția; prof. *Arie Tartakover*, președintele lui Brit Ivrit Olamit; primarul orașului Grindelwald. Dl. Șef rabin rostește cuvîntul de încheiere.

De la Heinrich cel Înțelept...

Din comunitatea evreiască de la Dresda au mai rămas, potrivit unor date pe anul 1973, doar ceva peste 500 de persoane, supraviețuitori ai lagărelor de exterminare naziste. El sînt descendenții uneia din cele mai vechi comunități evreiești din Germania.

Primul atestat documentar al prezenței evreilor în capitala Saxoniei datează din anul 1245 și este inclus într-un ordin emis de Heinrich cel Înțelept. Cel dintîi document care se referă în mod expres la evreii din Dresda datează, însă, din anul 1375 și se referă la autorizarea stabilirii temporare a unui număr de 82 de evrei în incinta orașului. Ceva mai tîrziu, în 1411, cînd comunitatea ajunsese la aproape 700 de persoane, a urmat o prigoană; acuzați de a fi avut legături cu husiții, evreii au fost alungați din oraș și prima lor sinagogă, situată pe locul denumit și astăzi „Strada evreiască" a fost transformat într-o berărie. Cîțiva evrei au fost totuși autorizați, chiar în acele împrejurări, să rămînă la locuințele lor. Acesta a fost, de pildă, cazul cu medicul Baruch căruia i s-a permis, printr-un document emis în 1448, să rămînă la Dresda împreună cu cei doi fii ai săi, Meir și Mose, cu familiile lor.

La începutul secolului al XVIII-lea găsim în frumosul oraș saxon, pe atunci un centru renumit economic, cultural și administrativ, 15 familii evreiești care au amenajat o sinagogă și duceau o viață religioasă activă. Numărul lor a crescut prin venirea unui șir de familii evreiești din Hamburg, ca urmare a unora facilități acordate în perioada guvernării lui August II care a autorizat stabilirea definitivă a 38 de familii evreiești și activitatea temporară, în timpul tîrgurilor, a comercianților evrei. Un edict din anul 1746 îngrădea însă din nou posibilitățile de stabilire a evreilor în oraș, interzicîndu-le totodată amenajarea unor sinagogi și ținerea de reuniuni religioase. Obștea evreiască a Dresdei crește cu toate acestea și în aprilie 1751 a fost autorizată pentru prima oară cumpărarea de către comunitatea evreilor a unei parcele de pămînt în zona orașului nou pentru un cimitir. Din aceeași perioadă datează și închegarea primelor acțiuni ale comunității în domeniul asistenței sociale. În 1750 a fost creată la Dresda Societatea israelită pentru îngrijirea bolnavilor, cea dintîi de acest gen în istoria comunităților evreiești din Germania.

Un ordin din februarie 1772 impunea drastice restricții evreilor. Ei trebuiau să obțină permise speciale individuale pentru șederea în oraș și li se impunea plata unor impozite foarte grele. Era, totodată, interzis evreilor să ste stabilească în orașul nou. Sub imperiul acestor restricții, numărul evreilor a scăzut. După războiul de șapte ani erau semnalați în Dresda 900 de evrei, iar la finele secolului al XVIII-lea — 1000.

La mijlocul secolului al XIX-lea, comunitatea evreiască din capitala Saxoniei ducea o viață religioasă normală. În oraș funcționau 7 sinagogi. Un impuls remarcabil l-a adus în acest sens instalarea, în 1803, a șef rabinului David Landau, venit de la Lissa, personalitate puternică, erudit și cu un spirit foarte deschis. Sprijinit de Bernhard Beer, doctor în filozofie și profund cunoscător al gîndirii iudaice, șef rabinul Landau a inițiat cursuri de studiere a Talmudului și seminarii privind probleme etico-religioase. El a întărit și a dezvoltat activitățile de într-ajutorare obștească, în special în domeniul îngrijirii bolnavilor. Din inițiativa lui Landau și Beer s-a înființat la Dresda, în anul 1811, primul dispensar evreiesc din Germania, de fapt un nucleu spitalicesc deservit de cinci medici. În 1829, Bernhard Beer a întemeiat „Uniunea pentru răspîndirea artelor, științelor și meseriilor în rîndurile populației evreiești". Tot din inițiativa lui Beer s-a desfășurat, timp de un deceniu, o perseverentă acțiune care a dus în cele din urmă la anularea unor restricții, cum a fost cea privind interdicția stabilirii în orașul nou. Printr-o lege promulgată la 18 mai 1837, evreii erau, pentru prima oară, autorizați să se reunească într-o comunitate religioasă și să-și organizeze școli religioase. Sub conducerea unor rabini proeminenți ca Abraham Lippman Levi, Zacharias Frenkel, Jakob Winter și Haim Horowitz (ultimul a murit în lagărele de exterminare naziste) comunitatea evreiască din Dresda s-a afirmat pînă la holocaust ca o comunitate cu o bogată viață religioasă, cu o contribuție activă la înflorirea spiritualității iudaice.

INDIENII EVREI DIN MEXIC

După cum relatează ziarul „Allegemeine jüdische Wochenzeitung" din R.F.G., în statul mexican Guerrero trăiește o populație indiană, despre care tradiția afirmă că ar proveni din cele zece triburi pierdute ale lui Israel, și care se consideră de religie iudaică. Acest lucru a ieșit la iveală acum cîțiva ani, producînd uimire în rîndurile evreilor din Statele Unite și din Mexic. Rabinul unei comunități americane le-a trimis atunci în dar un sul al Torei, salvat din Germania în timpul prigoanei.

În mijlocul colibelor din lemn și cărămidă din așezarea Venta Prieta se ridică o mică sinagogă în care localnicii de credință mozaică sărbătoresc Șabatul.

Cum se face că acești indieni declară că sînt de religie iudaică? Explicația științifică este că în timpul colonizării spaniole, unii evrei, imigrați aici, au găsit refugiu în satele îndepărtate de indieni pentru a scăpa de inchiziția spaniolă. Unii dintre ei s-au căsătorit cu femei indiene și astfel au apărut metișii evrei. Alți indieni au adoptat religia consătenilor lor. În afară de Venta Priera, mai există în Mexic încă două sate populate de indieni evrei.

A apărut

LUAH

CALENDAR MOZAIC

PE ANUL 5735

(1974—1975)

Un îndreptar practic al vieții religioase de fiecare zi.

Credincioșii sînt invitați a și-l procura din timp la comunitățile evreiești din țară.

Prețul unui exemplar: 3 lei

CARNET

Folclor hasidic

O carte apărută nu de mult la Paris („Célébration hasidique") deschide cititorului de limbă franceză o fereastră către mirifica lume a hasidismului. E o lume insolită, în care credulitatea naivă și curată șterge granița dintre real și fantastic, o lume în care cei aleși urcă și coboară pe scara invizibilă a lui Jaacov. Autorul cărții, Elie Wiesel, unul dintre prestigioșii reprezentanți ai literaturii evreiești postbelice, aparține acestei lumi prin naștere și destin. Prin naștere — căci a deschis ochii într-unul din tîrgurile de odinioară, într-o ambianță îmbibată de fervoarea credinței și tensiunea așteptărilor mesianice. Prin destin — căci împreună cu hasidimii din tîrgul natal, adică cu părinții, vecinii, colegii de joacă și învățătură, a fost mînat pe drumul spinos al deportării, a trăit delirul convoaielor și trenurilor morții, a coborît în infernul Auschwitz-ului, a simțit duhoarea crematoriilor și a cuptoarelor de incinerare... Zile, luni, ani a trăit cu moartea alături, despărțit de ea doar de un fir de păr. A asistat la agonia lumii sale, a văzut părinții, frații, vecinii de acasă, colegii de joacă și învățătură, rabinul înțelept și nebunul tîrgului risipindu-se în foc și fum. Printr-un neînțeles joc al destinului, el a fost cruțat. Revenit de pe acel tărîm al morții, Wiesel atribuie un sens major acestei salvări miraculoase: a supraviețuit pentru că cineva trebuia să supraviețuiască, pentru a depune mărturie, pentru a povesti lumii nu numai ce s-a întîmplat la Auschwitz ci și despre valorile morale și spirituale ce au fost ucise acolo. Așa se face că scriitorul holocaustului a devenit și scriitorul hasidismului, căci acesta din urmă a constituit ambianța dominantă a tîrgului natal.

De ar fi să definim această ambianță, am spune că este aspirație naivă a unor oameni simpli de a depăși condiția existenței lor precare și a crea prin elevație o altă realitate. Unul dintre maeștrii hasidismului, rabinul Mendel din Kotzk, a definit foarte exact această ambianță utilizînd, cum îi era obiceiul, o alegorie. Sufletele noastre — obișnuia el să spună — au coborît din împărăția cerurilor pe o scară, dar după ce au coborît, scara a fost luată. Sufletele noastre sînt însă chemate sus, către înălțimile amețitoare. Unele suflete nu se mișcă din loc, căci cum să ajungi la cer fără scară? Altele încearcă să urce și căzînd renunță a mai încerca. Altele, însă, încearcă mereu, în ciuda umilitoarelor căderi... Istoria acestei veșnice pendulări între cer și pămînt este istoria hasidismului.

...O istorie în mare măsură orală (Dubnov este unul din rarele excepții fericite), alcătuită din vorbe de spirit, relatări despre vieți de rabini, despre adepții lor, pentru care nu există fericire mai mare decît a se afla în preajma maestrului. A se afla în preajma lui, sau cel puțin a povesti sau a asculta pildele sale înțelepte. Așa s-a dezvoltat folclorul hasidic: în ceasul amurgului, între Minha și Maariv, în clarobscurul sinagogii, din fervoarea și extazul adepților. Un folclor populat de făpturi care năzuiesc către lumină, către o viață cinstită și dreaptă, care își îndreaptă necontenit sufletul și mintea către sursa de lumină, așa cum floarea soarelui se rotește neobosită după astrul strălucitor al zilei.

Ieri încă această lume fabuloasă se afla la îndemîna noastră, la cîțiva pași sau la cel mult cîteva ceasuri de mers cu trenul. În fiecare obște se afla cel puțin o sinagogă hasidică, al cărei prag era destul să-l treci spre a te pomeni într-o lume în care bătrîni candizi planau în văzduhul celor mai fantastice închipuiri, ca în pînzele lui Chagall. Marele cataclism a spulberat această lume a visului albastru, prefăcînd oameni în scrum și fum. Doar cărările amintirii duc spre ei, doar pe aripile legendei îi mai putem readuce printre noi. Povestind despre ei ne identificăm cu ei, le dăm un pic, preț de o clipă, din căldura noastră, primind în schimb de la ei prinos de puritate și frumusețe.

Despre Baal Șem Tov, creatorul hasidismului, se povestește că obișnuia să meargă noaptea în pădure, într-un loc de el știut, unde aprindea un foc și rostea o rugăciune, invocînd pronia divină. Apoi, cînd marele inițiator s-a săvîrșit din viață, locul său a fost preluat de către rabi Dov-Ber, maghidul din Mezricz. Acesta, cînd obștea se afla la ceas de cumpănă, se ducea în pădure, la locul unde obișnuia să meargă ilustrul său predecesor. Ca și acesta aprindea un foc, dar rugăciunea nu o mai știa rosti. A mai trecut o generație și apoi încă una. Figura cea mai proeminentă a lumii hasidice era acum rabi Moșe Leib din Sasov. Și — ne povestește legenda — cînd maestrul dorea să abată primejdiile ce amenințau obștea, se ducea în puterea nopții în pădure, la locul unde veniseră cîndva înaintașii săi. Dar el nu mai știa nici să aprindă focul și nici să rostească rugăciunea. Știa doar locul — și era de ajuns pentru a obține bunăvoința divină. Și au mai trecut cîteva generații, iar în fruntea hasidimilor se afla acum rabinul din Rijin. La vreme de răstriște, acesta obișnuia să se retragă în camera sa și stînd în fotoliul său, cu capul în mîini, rostea: „Creator al lumii! Noi nu mai știm locul acela din pădure... Nu mai știm să aprindem focul și nici rugăciunea... Singurul lucru pe care-l mai putem face este să povestim. Să povestim despre iluștrii noștri înaintași și despre viața lor pilduitoare. Atîta doar știm și de aceea, Doamne, doar cu atîta trebuie să te mulțumești..." Și, încheie legenda, această invocație Dumnezeu o primea cu bunăvoință, căci niciodată El nu cere credinciosului ceea ce este peste puterile sale.

Să povestim, dar, despre cei ce au fost înaintea noastră, despre existența lor modestă și despre visurile lor îndrăznețe, despre zborul lor către cer și despre abisul îngrozitor de ură și neomenie de care au fost înghițiți în anii războiului. Să povestim, pentru ca măcar pe această cale ei să nu fie dispăruți de tot, pentru ca să-i readucem din cînd în cînd între noi.

E ceea ce face, cu pioasă aplecare și mult talent, Elie Wiesel, unul dintre cei foarte puțini care s-au întors din drumul morții.

VICTOR RUSU

ACUM 90 DE ANI

● *IN ZIARUL „Fraternitatea" din 27 iulie 1884 a apărut o amplă corespondență din Brăila, în legătură cu școala israelito-română locală. Noi, israeliții din Brăila, dacă avem a ne mîndri cu ceva este fără îndoială școala noastră". Aceasta, datorită în primul rînd corpului profesoral (Iosef Col, C. Cahana, I. Rosenfeld, Werner și Schwefelberg), apoi datorită comitetului școlar (I. I. Löbel, B. Weintraub, Philip Hugo, A. Steinhardt și R. Moscovici).*

Între 8—12 iulie a avut loc examenul anual. A asistat și o comisie numită de gimnaziu (domnii Georgian, Dimitrescu și Anastasiu) care „a rămas pe deplin mulțumită de însemnatele progrese realizate de tinerii studenți".

Duminică 15 iulie a avut loc solemnitatea de sfîrșit de an. „Din cauza lipsei de fonduri, nu s-a putut da escepționalmente anul acesta premii (cărți) și s-a înlocuit aceasta prin distribuire de atestate și bilete de promoțiune".

● *DOMNUL A. E. Gaster, cavaler al ordinului Steaua României, a primit a fi reprezentantul unei societăți de vapoare olandeze pentru America. „Pentru a înlesni plecarea celor nevoiași, d-nul Gaster s-a decis a dărui călătorilor provizionul său".*

Iată condițiile plecării: costul pentru o persoană, de la Viena la New York, e de 80 mărci din care scăzînd provizionul de 6 mărci al domnului Gaster, face 74 mărci. Fiecare călător trebuie să aibă salteaua și perinile sale, cum și tacîmuri pentru mîncare. Mîncarea se dă gratis și anume: dimineața cafea, pîine proaspătă, unt și brînză; la prînz, supă, carne cu varză acră, legume; vineri se dă și pește; seara, ceai cu pîine. „Se mai dau, de persoană trei lituri apă proaspătă pe zi. Fiecare are drept de a avea bagaje gratis pe un spațiu de 10 picioare cubice".

● *ZIARUL „Resboiul" anunță cu elogii apariția a încă patru tablouri ale carelor alegorice care au defilat cu prilejul zilei naționale. „Aceste tablouri, ieșite din stabilimentul d-lui E. Grassiany, sînt lucrate cu o artă deosebită și pot rivaliza cu lucrările de asemenea natură din străinătate... Trebuie să ne bucurăm cînd vedem efectuîndu-se în țară astfel de lucrări. Publicul e dator să încurajeze pe editor care și-a luat o sarcină așa de grea cu cît tablourile în cestiune pe lîngă că reprezintă o serbare națională istorică, pot figura ca ornament în orice casă".*

● *M. SCHWARZFELD publică în gazeta „Fraternitatea" un studiu despre comunitatea evreilor dintr-un mic tîrg în județul Dorohoi. Spre a arăta vechimea evreilor în această localitate, relatează că a întîlnit o femeie, Lea Slava, în vîrsta de 121 ani, născută chiar acolo. Autorul adaugă că a stat de vorbă cu un român de 125 de ani, care șade acum în apropiere de orășel; acest bătrîn i-a povestit că „pe cînd era el flăcău, se afla în orășel un evreu tare priceput și învățat, jupîn Leizer Maxen, care avea pînă și călimări; și că, pe cînd era flăcău și argat la curtea boierească, se repezea la jupînul Leizer ca să-i ia călimările cînd boerul avea ceva de scris". „Călimările par a fi fost în vechime un lucru rar și de preț" indică M. Schwarzfeld, „căci un proverb popular evreiesc zice: călimări nu se împrumută".*

În decursul anilor, în tîrg s-au succedat patru rabini: Scaler Ruf care a păstorit 40 ani, rabinul Kowler, tot 40 de ani, rabinul Lezer Wolf, rabinul Gartenberg — 20 ani, apoi iar un rabin Kowler.

Se află aici cinci sinagogi: sinagoga veche („cea întîia") de peste 100 ani, sinagoga mijlocie (die Mittelste), numită astfel pentru că e așezată între două sinagogi, veche de 60 ani; sinagoga rabinului din Bucecea, de vreo 50 ani; sinagoga Șamai, de vreo 30 ani; sinagoga nouă, de 7 ani, cea mai frumoasă.

Printre servanții de cult se numără patru hahami.

Talmud — Thora „există din vechiu și se întreține cu banii ce se string în o cutie cu care umblă în fiecare săptămînă omul comunității. Mai există și șase hedarim, un feredeu de vreo 60 ani, două cimitire: unul vechi, ieșit din uz, cu pietre frumoase în formă de piramidă și unul nou, de vreo 20 ani, îngrădit cu cheltuiala d-lor Jacob Neuschotz și Eisig Löbel care sînt născuți acolo.

A existat o societate, „Șohre Tow" (Uniunea propagării binelui) înființată în 1879; tot ce și-a propus s-a consemnat într-un statut care a fost tipărit, după care societatea și-a încetat existența.

● *ȘCOALA israelito-română din Craiova publică un anunț prin care caută un profesor pentru clasele elementare, „care să cunoască bine limbile hebraică și germană și mai cu deosebire să fie perfect în limba română". Salariul este de 130 lei pe lună.*

● *A APĂRUT, în tipografia N. Fränkel din Botoșani, Calendarul israelit pe anul 5645.*

● *A APĂRUT „chiar acum" (anunță „Fraternitatea") Anuarul pentru israeliți anul VII, 1884—1885, conținînd studii istorice și literare, biografii, descrieri, nuvele, poezii și notițe de L. Casvan, Isidor Cohen, dr. M. Gaster, D. Jurescu, S. I. Rosanis, dr. E. Schwarzfeld, M. Schwarzfeld, L. Șăineanu, Aureliu Turcu. Prețul 3 lei exemplarul.*

● *LA RUBRICA „Hymen" a gazetei „Fraternitatea": Rachel I. Marcus — Max J. Löbel, fidanțați, București — Giurgiu.*

● *ACEEAȘI GAZETĂ publică anunțul studentului universitar S. Z., „vechi bacalaureat" care se oferă „a da meditații și preparațiuni pentru corigenți și pentru acei care țin să sară o clasă".*

● *LA CRAIOVA ființează o societate cu denumirea Egalitatea cu scopul „d'a ajuta fără distincție pe membrii săi cu căutarea și asistența medicală, cu ajutor pecuniar în caz de boală, cu facerea ceremoniei funebre și însoțirea la cimitir a membrilor decedați, cu donarea unei dote soției sau orfanilor membrilor decedați." Președintele societății este preotul Dimitrie C. Gerota iar vicepreședintele Bernad Rosenzweig.*

In atenția cititorilor

Numărul următor al revistei noastre va apărea la data de 1 septembrie 1974

DECESE

În perioada 10—25 iulie a.c. în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Fuhn Buca Luna (87 ani) str. Corbeni, 35; Ghidale Eitla (81) Traian 12; Danielescu Alex. (69) D. Theodorescu 22; Brucker Leon (84) Corbeni 16; Nemțeanu Leon (64) Leon Vodă 19; Gruenberg Adolf (70) Rumeoară 23; Simon Sirca (82) Negru Vodă 3; Sternberg Bina (66) Sf. Apostoli 40; Horațiu Țilli (69) C. A. Rosetti 25; Baldman Haia (59) B-d. Mărășești 49; David Mina (83) 11 Iunie 111; Herșcovici Ana (67) prof. Murgoci 9; Pinchas Debora (71) Udricani 11; Bercovici Mihail (74) arh. Louis Blank 1; Marcovici Fani (84) Calea Moșilor 190; Goldstein Rudolf (61) Vulturi 22; Tiulescu Simha (70) Calea Victoriei 142; Müller Adalbert (64) Străduinței 8; Herșcovici Sandu (77) Pricopan 18; Cojocaru Sloim (60) Carol Davilla 169.

Maria și Ernest Schlesinger, cu profundă durere depling decesul dragului și neînlocuibilului prieten

Dr. ALBERT FĂCLIERU

căruia îi vor păstra o neștearsă amintire.

O VIZITĂ DEOSEBIT DE CORDIALĂ

(Urmare din pag. I-a)

năm și o lună nouă — Menahem Av, menită a ne aduce mîngîiere și consolare pentru distrugerea templului sfînt din Ierusalim — este *Matoth*, în care e înfățișată peregrinarea triburilor lui Israel prin deșertul arzător, în drumul lor de la robie către libertate.

„Ea începe prin învățătura adresată către ראשי המטות capii triburilor. A lor e răspunderea și ei trebuie să respecte sfințenia cuvîntului לא יחל דברו Moșe le spune זה הדבר „Acesta e cuvîntul lui D-zeu". Rași, marele comentator, face aici o fină distincție între Moșe, părintele profeților, și cei care i-au urmat în misiunea purtării cuvîntului divin. Ceilalți profeți, și chiar și Moșe, utilizau la începutul mesajului lor, expresia כה „Așa a grăit Dumnezeu", care are un sens narativ. „Așa" exprimă o relatare. Moșe are însă și un alt cuvînt cu care își începe vorbirea, pe care nu l-au avut ceilalți profeți. Acest cuvînt apare în capitolul biblic de azi, în care Moșe se adresează către capii triburilor. El nu mai folosește expresia „așa", ci זה „acesta". Pe cînd כה „așa" e o relatare abstractă, זה „acesta" indică una directă, concretă.

Ne întîlnim des — a spus mai departe Eminența Sa — distinsul oaspete și cu mine, la diferite ședințe ale forurilor evreiești mondiale. Am avut de multe ori prilejul să-i povestesc despre cele ce se întîmplă în comunitățile noastre, să utilizez expresia כה „Așa se întîmplă..." Sînt bucuros că azi, cînd vă avem în mijlocul nostru, am posibilitatea să folosesc expresia זה הדבר „Aceasta e fapta noastră". Concret, nemijlocit, palpabil — iată munca noastră, iată roadele ei, cu care ne mîndrim. Nu mai e vorba de כה a *auzi* ce fac comunitățile evreiești din România, ci de זה *a vedea* cum trăim noi.

Experiența noastră — a spus în încheiere d. Șef rabin — modul cum noi am izbutit, slavă Domnului, să dovedim că da, este posibilă existența unei comunități evreiești într-o țară socialistă, este importantă nu numai pentru noi, ci și pentru cei cărora destinul poporului nostru le este scump. Între fruntașii acestora vă numărați și Dv. și de aceea însemnătatea vizitei Dv. este cu atît mai mare".

Luînd cuvîntul, d. Philip M. Klutznick a exprimat bucuria sa și a soției sale de a se afla în România, în mijlocul fraților și surorilor din această țară. D-sa este plin de gratitudine pentru primirea de care s-a bucurat și înainte de toate pentru onoarea de a fi fost primit de președintele Republicii, domnul Nicolae Ceaușescu.

În continuare, oaspetele a arătat că urmărește cu multă simpatie și viu interes obștea noastră, ale cărei înfăptuiri, sub îndrumarea înțeleaptă a Eminenței Sale, sînt unanim apreciate în lumea evreiască. Fiecare dintre noi — a spus mai departe vorbitorul — sîntem cetățeni loiali ai țării în care trăim, la a cărei prosperitate ne dăm contribuția, dar totodată sîntem fii credincioși ai poporului evreu, de care ne leagă credința și tradiția comună. Soarta poporului evreau ne privește pe toți, căci istoria ne-a învățat că în ultimă instanță destinul nostru este comun. Așa precum soarta comunităților evreiești din răspîndire este vital legată de împlinirea profeției resturării Israelului, tot astfel soarta acestuia, viitorul și profilul său, sînt legate de faptul dacă, da sau nu, vor exista comunități evreiești puternice, conștiente de iudaismul lor, dezvoltîndu-și fiecare specificul și aducîndu-și fiecare contribuția la patrimoniul comun al iudaismului. Solidaritatea noastră este deci în ambele sensuri.

Vorbitorul și-a exprimat admirația pentru cele văzute în răstimpul de cînd se află în România și a încheiat cu convingerea plină de optimism că lumea, statele și popoarele, inclusiv cel evreu, se îndreaptă către o eră de pace și colaborare armonioasă, spre care au năzuit și au îndemnat, acum mii de ani, profeții.

A urmat serviciul divin de *Kabalat Șabat*. Glasul cantorului a răsunat mai înalt, corul mai armonios, versetele rugăciunilor-poeme — în care e vorba în fond de aceeași străveche și mereu actuală năzuință spre pace și fericire — au căpătat o nouă prospețime.

În sala de festivități a restaurantului ritual al Federației a avut loc, după serviciul divin, tradiționala masă de Oneg Șabat, oferită de data aceasta în onoarea oaspeților. În jurul meselor frumos împodobite au luat loc conducătorii Federației și ai Comunității bucureștene, în frunte cu Eminența Sa și d-na dr. Rosen, distinși intelectuali, enoriași de vază, cursanți de Talmud Tora și ai limbii ebraice. Corul, dirijat de d. Scolnik, a executat un program de cîntece din bogatul repertoriu al formației. În timpul mesei a domnit o atmosferă însuflețită, de autentică sărbătoare. Oaspeții au avut cuvinte de caldă apreciere pentru dirijor, pentru toți membrii formației.

Sîmbătă noaptea oaspeții, însoțiți de d-na și d. Șef rabin dr. *Moses Rosen*, *Emil Sechter*, secretar general al F.C.E. și *Marcel Bădescu*, șeful protocolului Federației, au plecat să viziteze cîteva comunități din țară.

Prima oprire s-a făcut la Iași, unde de secole există o comunitate evreiască de bogată tradiție. Aici au păstorit rabini și eruditi de seamă, au scris inspirate opere talmudiști de renume, aici s-a dezvoltat și o prețioasă cultură evreiască laică; aici, la grădina „Pomul Verde", Avram Goldfaden a pus în scenă primele reprezentații ale teatrului idiș.

La sosirea în gară, oaspeții au fost întîmpinați de conducerea comunității în frunte cu d. dr. *Simon Caufman*, președinte, rabin *Dauber* și de numeroși enoriași. După o scurtă întîlnire de lucru, la sediul comunității, au fost vizitate instituțiile și principalele lăcașe de cult. A avut loc un pelerinaj la cimitirul mozaic, unde își dorm somnul veșnic înaintașii și unde se află mormintele eroilor evrei din războaiele din 1877, 1913 și 1916—1918, precum și mormintele comune ale victimelor pogromului fascist din anul 1941. În fața monumentului ridicat întru memoria acestora, oaspeții și întreaga asistență au păstrat un minut de reculegere. Hahamul *Schoenfeld* a oficiat o impresionantă rugăciune de *Kel Male Rahamim* iar Eminența Sa d. Șef rabin a rostit un *Kadiș*.

Oaspeții au vizitat apoi sediul Comunității, cursurile de Talmud Tora, fiind plăcut impresionați de nivelul de pregătire a elevilor. Secția de asistență și cabinetul medical au fost, de asemeni, printre instituțiile care au trezit interes.

La orele 11 în Sinagoga Mare, cu o vechime atestată de peste 300 de ani, a avut loc adunarea enoriașilor comunității. Corul Talmud Torei, dirijat de maestrul *I. Gott*, a executat un program de cîntece tradiționale, iar cursanții, pregătiți de d. rabin *Dauber* au rostit în limba ebraică, scurte alocuțiuni. D. dr. *Simon Caufman*, președintele comunității ieșene, a exprimat bucuria coreligionarilor de a avea în mijlocul lor pe Eminența Sa și pe distinșii oaspeți din străinătate. D. Șef rabin a rostit o predică ocazională, iar d. Philip Klutznick un cuvînt de salut către coreligionarii din Iași.

Conducerea comunității a oferit o masă în onoarea oaspeților, care a decurs într-o atmosferă de sărbătoare.

Următoarea etapă a fost la Botoșani, pitorescul oraș din nordul Moldovei. Comunitatea de aici, veche și ea de multe secole, și-a păstrat multe din trăsăturile unui *șteti*, tîrgul tradițional de altădată. Un motiv în plus de a trezi interesul vizitatorilor veniți de peste mări și țări.

La intrarea în sediul comunității oaspeții au fost întîmpinați de întregul comitet de conducere, în frunte cu d. S. Wittinig și d. haham Strul Moscovici, care a rostit cuvîntul de bun venit. Președintele comunității a făcut o expunere, arătînd că în oraș funcționează 8 sinagogi, există Talmud Tora, baie rituală, restaurant ritual la care iau masa zilnic, cu și fără plată, un mare număr de coreligionari etc. Și aici, ca în toate comunitățile din țară, bătrînii, cei în imposibilitate de a se întreține prin muncă, primesc ajutor permanent, în numerar, efecte, alimente etc., prin serviciul de asistență al Federației. Persoanele nedeplasabile sînt vizitate de medic la domiciliu, unde li se aduce și masa zilnic.

Întîlnirea cu enoriașii a avut loc în Sinagoga Mare, impunător edificiu religios și arhitectonic.

Emoționantă a fost și întîlnirea de la Dorohoi, alt centru de veche și bogată tradiție. Cuvîntul de bun venit a fost adresat de d. rabin Pincu Wasserman. Însoțiți de conducătorii comitetului comunității, oaspeții au vizitat cîteva din așezămintele ei, printre care căminul de bătrîni, unde cei fără familie se bucură de îngrijire excelentă, într-o ambianță ce le este apropiată. Cu bucurie ei și-au exprimat recunoștința față de d. Șef rabin și d-na dr. Rosen, inițiatorii și sufletul acestei realizări.

În principala sinagogă a obștei a avut loc întîlnirea cu enoriașii, veniți cu toții să asiste la acest eveniment deosebit. Și aici corul cursului de Talmud Tora a stîrnit admirația generală.

Convorbire cordială în cancelaria d-lui Șef rabin.

Seara, la restaurantul ritual, a avut loc o masă oferită de conducerea comunității. Și aici a domnit aceeași atmosferă însuflețită, de bucurie curată.

După o scurtă oprire la Suceava, unde au fost de asemenea întîmpinați cu dragoste și respect de conducerea comunității, oaspeții s-au întors la București, unde și-au continuat programul.

În zilele de 23 și 24 iulie a.c. au fost vizitate așezămintele Federației și ale Comunității din București: sinagogi, cursuri de Talmud Tora, serviciul arhivă-documentare și redacția revistei noastre.

Un interes deosebit au trezit serviciile de asistență socială. Oaspeții au fost profund impresionați de spiritul de înaltă solidaritate umană în care se duce această muncă sacră și datorită căreia și cu sprijinul „Joint"-ului peste 10 000 coreligionari primesc ajutor permanent, sub cele mai diverse forme: bani, alimente, efecte, combustibil, medicamente etc. Toate acestea, fără a se aduce nici cea mai mică știrbire demnității și sensibilității celor asistați.

Au fost vizitate: căminele de bătrîni din Calea Călărași, Bradului și Negru Vodă; centrul medical al Federației; centrele de distribuire a efectelor și alimentelor etc. Peste tot oaspeții au primit explicații ample, arătîndu-se deosebit de impresionați de cele văzute.

D-na și d. Klutznick au felicitat călduros pe d. Șef rabin și d-na dr. Rosen, precum și pe ceilalți conducători ai Federației, pentru aceste realizări, subliniind că experiența obștei din România este deosebit de instructivă și folositoare sub raportul vieții evreiești.

În ziua de 23 iulie, d. Philip Klutznick, însoțit de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, a fost primit de d. Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor. Convorbirea a decurs într-o atmosferă foarte cordială.

În după amiaza aceleiași zile, d-na și d. Șef rabin au oferit o recepție în onoarea d-nei și d-lui Philip M. Klutznick. Au luat parte d-na și d. Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanu, vicar patriarhal, conducători ai Federației și ai Comunității din București, personalități ale obștei, scriitori, distinși intelectuali. Au fost de asemenea de față: ambasadorul S.U.A. d. Harry G. Barnes-jr și Edward Meilland, prim-secretar; Iohanan Cohen, ambasadorul statului Israel la București, Menahem Avgar, prim-secretar al ambasadei.

La 24 iulie d-na și d. Iohanan Cohen, ambasadorul statului Israel la București, au oferit o recepție.

În ziua de 25 iulie a.c. d-na și d. Klutznick au părăsit țara, fiind conduși la aeroportul internațional Otopeni de d-na și d. Șef rabin dr. Moses Rosen, de ceilalți conducători ai Federației Comunităților Evreiești din România.

Eliezer ben Iehuda, reînnoitorul limbii ebraice

Eliezer ben Iehuda, care s-a născut într-un tîrgușor din Lituania, acum aproape o sută de ani, a fost un copil silitor, înzestrat cu o memorie uimitoare. Cînd a devenit *Bar Mitzva*, mama sa l-a trimis să studieze la *ieșiva*. Eliezer s-a evidențiat la învățătură, dobîndind bogate cunoștințe biblice și talmudice. Conducătorul ieșivei, căruia îi plăcea să citească diferite cărți ebraice, a trezit în sufletul lui Eliezer o mare dragoste pentru această limbă. După trecerea unui an, Eliezer părăsește ieșiva, spre a învăța la liceu. De acolo a plecat la Paris, la studii universitare. Își propusese să devină medic.

Primul său articol Eliezer l-a semnat „Ben Iehuda" și sub acest nume a devenit cunoscut în Israel. Înainte de a veni în țară, el făcu legămînt să nu vorbească în altă limbă, decît în ebraică. Pe atunci nimeni în țară nu vorbea curent ebraica, Ben Iehuda fiind unicul în această privință. Mulți evrei nici măcar nu credeau că e cu putință a se găsi în limba ebraică, ce de mii de ani nu mai fusese vorbită, toate cuvintele de care are trebuință omul de azi. De aceea Ben Iehuda se hotărî să adune din cărțile apărute de-a lungul generațiilor cuvinte și expresii, să le explice și să alcătuiască un dicționar. Așa s-a născut ideea marelui dicționar, cunoscut ulterior sub denumirea „Dicționarul Ben Iehuda".

26 de ani după moartea lui Eliezer ben Iehuda a luat ființă statul Israel, limba ebraică devenind limba țării. Visul lui Ben Iehuda a devenit realitate.

SIMHA RAZ

Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

La ziua de naștere a Eminenței Sale

Prea Fericitul Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a adresat Eminenței Sale D-lui Șef rabin dr. Moses Rosen o călduroasă telegramă de felicitare, cu prilejul aniversării zilei d-sale de naștere, la 23 iulie 1974.

Înalt Prea Sfințitul Nicolae, Mitropolitul Banatului, numeroși conducători religioși și laici, fruntașii Federației Comunităților Evreiești și ai comunităților, au exprimat cu acest prilej omagii și bune urări de viață fericită Eminenței Sale și doamnei dr. Rosen.

Eminența Sa mulțumește pe această cale tuturora și le transmite sacerdotalele binecuvîntări.

de vorbă cu...

Le revista Secolul XX s-a publicat studiul lui George Ionașcu în care se reliefează „creațiile multor artiști de operă care au reprezentat cu strălucire și demnitate peste hotarele țării o importantă comoară spirituală proprie neamului românesc". Între cei 25 de soliști vocali ale căror performanțe în spectacolele vestitului teatru „Alla Scala" din Milano și de acolo la alte opere „tot atît de exigente, ne-au situat în centrul de atracție al lumii muzicale", autorul studiului notează și numele tenorului Lucian Nanu-Della Pergola, fiul cantorului Alberto Della Pergola, el însuși fost cantor — după moartea părintelui său — la Templul cel mare (Cal grande) de pe malul Dîmboviței. Lucian Nanu a fost ani de-a rîndul prim solist al Operei române din București. În prezent profesor titular la Faculty of Music — Mc. Gill University din Montreal — Canada, unde a creat „Opera workshop" (Laboratorul de operă), Lucian Nanu a devenit o personalitate binecunoscută în lumea muzicală. Deși lipsește din țară de peste 27 de ani, vorbește și scrie perfect românește. Solicitat să acorde — în scris — un interviu pentru „Revista cultului mozaic", a acceptat cu plăcere.

LUCIAN NANU DELLA PERGOLA

„M-am născut la București la 23 iunie 1910, ca cel de al doilea fiu — din cei patru copii — ai cantorului, cîntărețului și profesorului Alberto Della Pergola și al soției sale Alice, născută Sacerdoth, sora marelui rabin al Italiei — D'Angelo Sacerdatti. La un moment dat devenise cunoscut în București Quartetul din Rigoletto de Verdi, în execuția copiilor lui Pergola, acompaniamentul la pian fiind susținut de tatăl lor. Eram invitați în familiile enoriașilor de vază ai comunității sefarde din București. Dar adevăratele desfătări sufletești le trăiam cînd ni se îngăduia să fim prezenți la concertele tatei de la Ateneul român, precum și la serviciile religioase (și ele adevărate concerte) de la Templul spaniol, unde maestrul Ivela prezenta compoziții care — după expresia sa — trebuiau să „placă enoriașilor și Atotputernicului". Parcă-l văd pe maestrul orb venind la noi acasă, condus de braț de un elev. Se așeza la pian și tatăl meu fredona noul „Hașkivenu" sau „Veșameru". Vinerea următoare se cîntau în primă audiție la templu noile melodii pentru enoriași, dar nu și pentru noi, copiii lui Pergola, care le memorasem la repetiții.

Studiile muzicale le-am început de timpuriu cu profesorul Iosif Dailis, bun violonist și excelent pedagog. El susținea că am talent. Am urmat cursurile liceului „Matei Basarab", după ce am absolvit școala primară sefardă de pe strada Epureanu. Soarta a vrut ca după anii copilăriei să-l întîlnesc pe profesorul Dailis ca prim solist în orchestra Operei române, pe cînd eu cîntam pe scena aceleiași instituții. Îmi zîmbea, mă încuraja, apoi venea în cabină să mă felicite, să mă încurajeze, uneori chiar să mă îmbrățișeze. Studiile de canto le-am făcut cu tatăl meu, pe atunci titularul catedrei de canto la „Școala superioară de muzică și artă dramatică Egizio Massini" și cu neîntrecutul maestru Massini, pentru clasa de operă. Am îndrăgit profesia de actor de operă, am cultivat-o în adolescență, am stimat-o la maturitate și continui s-o respect. Am debutat la vîrsta de 20 de ani pe scena Operei române din București în rolul Spoletta din Tosca, fiind apoi actor peste 25 de ani, după care am activat ca director de scenă. S-au scurs apoi alți 20 de ani, în total peste 40 de ani în mijlocul celor ce îndrăgesc arta lirică. Odinioară mă lăsam stimulat de cei în apogeul carierei lor, iar acum stimulez pe tinerii care se pregătesc să înfrunte aceeași lume de vis, o lume în care numai cei aleși pot reuși.

Acum 30 de ani m-am căsătorit cu o elevă a tatălui meu — soprana Edith Nanu-Della Pergola —, care după un debut strălucit la Cluj, a cîntat cu succes pe scena Operei române din București rolurile principale din Aida, Bal mascat, Tosca, Trubadurul etc. Au urmat creații pe scenele de operă din Austria, Italia, Elveția și din alte țări.

Cum am ajuns la numele de scenă Lucian Nanu? Baritonul Grigore Petrovicescu, pe vremuri secretar muzical al Operei române, era și un vechi prieten al casei Pergola. Ca să nu se creeze la debutul meu o confuzie de nume cu tatăl meu, mi-a „teatralizat" prenumele Luciano și astfel am rămas cu acest nume artistic pentru cei 17 ani în care am apărut pe scena Operei române, unde am creat zeci de roluri de mare sau mai mică întindere. Recent am făcut o statistică a rolurilor pe care le-am cîntat în cariera mea și am constatat cu stupoare că am atins cifra de 157 diferite roluri. Este interesant că am cîntat — mai ales la Scala — aceleași roluri în diferite limbi. De pildă, pe David din „Meistersänger" de Richard Wagner l-am cîntat în românește, italiană și în germană. Am avut cinstea să cînt la Scala din Milano în 43 de roluri, totalizînd 172 de apariții pe scena marelui teatru italian. Printre operele interpretate, pot cita cîteva în care am apărut în premieră mondială, ca de pildă: „Dottor Antonio" de Franco Alfano, „I promessi sposi" de Petrella, „Madame Bovary" de Panain, „Cagliostro" de Hildebrando Pizette, la care se adaugă „Woszek" de Alban Berg, sub bagheta lui Karl Bohm. Aș putea spune că am cîntat în cele mai importante teatre de operă ale Italiei: Milano (Scala), Napoli (San Carlo), Palermo (Massimo), Bergamo (Donizzetti), Torino (Reggio), Genova (Carlo Felice), Veneția (La Fenice) și altele.

Cu referire la profesiunea de cantor pe care am exercitat-o fie paralel cu cea de cîntăreț, fie numai ca atare, am început-o la București în anul 1942, după săvîrșirea din viață a tatălui meu. Prezența mea la altarul Templului sefard nu a fost decît dorința de a aminti enoriașilor pe tatăl meu, lucru ce nu era ușor, deoarece eu nu posed calitățile vocale ale părintelui și dascălului meu. Am păstrat acest post pînă în anul 1947, timp în care am colaborat cu maeștrii Iosef Rosenstech, Raphael Dragan și Wilhelm Cilibiu. Dacă am reușit sau nu să readuc serviciile religioase la splendoarea de altădată (perioada Ivela — Alberto Della Pergola) este greu de spus, dar știu că m-am străduit mult în acest sens. Cît privește cei zece ani cît am fost cantor la Templul „Beth Sholom" din Montreal, acolo am căutat să introduc un stil necunoscut pînă atunci enoriașilor mei. Am cîntat melodiile tatălui meu, la care am adăugat cîntecele mele, pe care le-am compus pentru diferite ocazii religioase. Am adunat cîntul tradițional (inclusiv muzica hasidică), am făcut aranjamente pentru cantor și pentru posibilitățile corale ale templului nostru, și astfel m-am pomenit compunînd muzică religioasă în care scop am luat și lecții de compoziție. Am părăsit preocupările mele de cîntăreț acum cinci ani, ca să mă dedic exclusiv învățămîntului. Nu a fost o hotărîre ușoară pentru un cîntăreț căruia îi vin în minte spectacole dirijate de Karl Bohm, Herbert von Karajan, Victor de Sabatos, Ionel Perlea, Tullio Serafin, Egizzio Massini și George Georgescu, dirijorii sub a căror baghetă am cîntat.

Doresc desigur să vorbesc și despre unele amintiri deosebite din cariera mea. Amintesc că îmi rămîne de neuitat spectacolul cu „Les Troyenes" de Berlioz, prezentat în aer liber la Teatrul roman din Pompei, sub bagheta marelui dirijor Cluytens. Nuitate mi-au rămas spectacolele de la Arena din Verona (unde am cîntat în 1948), cu acea acustică formidabilă și cu acele 25 000 de persoane în auditoriu. Un fapt deosebit de care-mi amintesc, mai ales că a produs o revelație la Montreal, este următorul: revista „Times" a publicat o fotografie mai veche a cîntăreței Maria Callas în timpul repetițiilor operei „Vespri siciliani" pe scena Scalei din Milano. În acea fotografie, alături de Callas apăream și eu. O simplă întîmplare, o fotografie pe care nu o văzusem și căreia nu i-am dat nici o importanță cînd a fost luată. Fotograful Scalei a avut inspirația să o pună la dispoziție, după ani de zile, revistei. Rezultatul a fost că în scurt timp profesorul de canto de la Mc. Gill University a devenit o personalitate. „Ai cîntat cu Callas la Scala" mi se spunea pretutindeni în cercurile muzicale. În fine, îmi amintesc cu deosebită plăcere de spectacolul cîntat cu Beniamino Gigli (Manon Lescaut de Puccini) la Napoli.

În ceea ce privește activitatea mea din prezent, ca profesor de operă la „Faculty of music" din Montreal, alături de soția mea, Edith Della Pergola, prezentăm cu elevii noștri anual două producții de opere complete și cinci producții cu acte din opere. Avem un număr limitat de elevi, care își dedică întreaga activitate studiului muzicii de operă. Aceștia, în afara cursului de canto, urmează și unul de repertoriu (în limba originară), de ansamblu, de joc de scenă, analiză muzicală, de caractere ale personajelor, de improvizație, de dicție, pantomimă, mișcare ritmică, spectacol și alte discipline. În decursul ultimilor ani am realizat spectacole reușite pornind de la Monteverdi și pînă la Ravel și Giancarlo Menoti. După părerea mea, teatrul liric se află la răspîntie de drumuri. De la „Turandot" a lui Puccini, nu prea s-au mai compus opere de seamă. Încercările făcute pe plan mondial, folosind tot ce oferă compozitorului tehnica modernă, dovedesc că încă nu a fost găsită o nouă formulă. Mă întreb mereu ce perspective se vor înregistra pentru vocea umană. Avem la Facultatea noastră de muzică cel mai modern studiou de muzică electronică. Muzicieni din diverse țări vin să lucreze aici și vorbesc cu entuziasm despre frumusețea „sfertului de ton"; și totuși nu văd ce viitor pot deschide aceste modernisme pentru tineretul studios. Mă străduiesc să determin pe elevii mei să facă un teatru de calitate. Au trecut vremurile în care numai vocea era suficientă pentru a cîștiga publicul. Lucrez în prezent la o carte de amintiri din cariera mea, în care voi aborda mai pe larg această problemă.

În încheiere, doresc să arăt că lipsesc din țară de aproape 27 de ani. Mă gîndesc cu drag la vremurile copilăriei și la primele mele succese pe scena Operei române din București. Doresc să revăd orașul în care am oficiat la altarul Templului sefard, doresc să-mi opresc pașii și să mă reculeg la mormintele părinților mei, care își dorm somnul de veci la Cimitirul spaniol din București."

Interviu realizat de
Mauriciu Rothenberg

Întotdeauna luni și joi

Există un vechi obicei de a sărbători în timpul săptămînii Bar Mitzva în zilele de luni și joi. De ce tocmai în aceste zile?

Un paragraf din Talmudul babilonean (Baba Kama 82 a) stabilește că Tora trebuie — în afară de Șabat — să fie citită în zilele de luni și joi. Această indicație a Talmudului a fost respectată din timpuri străvechi. Același paragraf al Talmudului arată că Ezra a dispus ca tribunalele rabinice să se reunească tot în zilele de luni și joi. Aceste zile în care activau tribunalele și se citea din Tora, constituiau un prilej ca oamenii din împrejurimi să se adune în oraș, erau și zile de post pentru cei mai pioși. Se pare că s-a făcut o asociație între judecata care avea loc aici pe pămînt și judecata cerească pentru că s-a considerat că e bine ca în aceste zile să se recite și anumite rugi de pocăință, Ve-Hu Rachum.

Cît privește motivul pentru care Bar Mitzvot se celebrează în cursul săptămînii în zilele de luni și joi, el poate fi explicat prin obiceiul de a chema pe cel ce era Bar Mitzva la citirea Torei; or cum Tora se citește în zilele de luni și joi, aceste zile sînt în mod firesc potrivite pentru ceremoniile de Bar Mitzva.

Familia SassoOn

Sassoon este numele unei familii evreiești de negustori, filantropi și oameni de cultură, originari din Bagdad, unde, potrivit tradiției, strămoșii lor s-au stabilit în timpul exilului babilonian.

Întemeietorul acestei familii, Sassoon ben Salah (1750—1830) a fost nasi (președinte) al comunității evreiești din Bagdad timp de 40 de ani și totodată vistiernic al pașei din acest oraș. Fiul acestuia, David, stabilindu-se mai tîrziu în India, a construit filaturi de bumbac, ajungînd să ocupe o poziție importantă în viața economică a Orientului. Totodată, membrii acestei familii au desfășurat o largă activitate de asistență, de care au beneficiat comunități evreiești din colțurile cele mai îndepărtate ale Orientului și Extremului Orient. David Sassoon împreună cu cei opt fii ai săi, au construit la Bombay în anul 1861 sinagoga Magen David și mai multe instituții culturale și civice ca: spitale, leprozerii, orfelinate, biblioteci, muzee, școli și organizații de asistență. Sub asupiciile lor a apărut în 1855 ziarul Doreș Tov le-Ammo *în limba iudeo-arabă. La Poona, o localitate lîngă Bombay, au construit sinagoga Ohel David. David Sassoon cunoștea mai multe limbi orientale, fiind considerat conducătorul spiritual al evreilor din Orient. El a restaurat mormîntul profetului Ezekiel din Mesopotamia și a respectat cu strictețe ritualul tradițional evreiesc.*

Unul dintre fii lui David, Abdula (Albert) Sassoon, s-a stabilit la Londra. Ca recunoaștere a aportului său și al familiei sale la dezvoltarea economică a Indiei, a fost făcut baronet. Într-un scurt interval de timp, acești învățați ai Talmudului au devenit membri aleși ai societății engleze, jucînd un rol în viața economică, artistică și militară a Angliei. La primul război mondial au participat 14 membrii ale acestei familii.

Unul dintre frații lui Albert, Reuben, și-a construit la locuința sa din Londra o sinagogă personală, unde se ruga după ritualul oriental al familiei.

Alt frate, Aaron Solomon Sassoon, a rămas în Orient, unde a condus un timp activitatea casei din Șanghai și Hong Kong, apoi s-a întors în India, unde a ocupat un loc important în viața economică a Bombay-ului ca și tatăl și fratele său. A fost conducătorul comunității evreiești de aici, bun ebraist și cunoscător al Torei. Soția sa, Farha (Flora) Sassoon a fost și ea renumită pentru cunoștințele sale. După ce a condus timp de zece ani firma, după moartea soțului ei s-a stabilit la Londra, unde a ținut o casă tradițională. A vizitat de mai multe ori Ierusalimul, iar pe nepotul ei l-a dat la școală la ieșiva din cartierul evreiesc al Londrei. A scris mai multe studii despre iudaism, dintre care unul despre Rași a apărut în publicația „Jewish Forum".

Fiul Florei, David Solomon Sassoon, a împărtășit interesul mamei sale pentru iudaism. A fost un bun cunoscător al istoriei evreilor din Orient și un pasionat bibliofil, avînd în colecția sa peste 1 000 de manuscrise ebraice valoroase, printre care Biblia Farhi, scrisă în Provence în secolul al XIV-lea. A scris mai multe monografii pe teme istorice și literare, între care tractatul Meat Debaș.

Dintre cei opt frați, cel mai atașat de cultura iudaică a fost Sassoon David Sassoon. Născut la Bombay, a fost trimis de copil la Bagdad pentru a primi o educație tradițională.

După ce s-a stabilit cu întreaga familie la Londra, a devenit conducător al sinagogii și membru în consiliul lui „Jews' College". A predat cursuri de ebraică, a organizat o expediție care să facă cercetări cu privire la evreii din Orientul Îndepărtat. Colecția sa de obiecte de artă era celebră.

În generația care a urmat, familia Sassoon a dat un rabin care a păstorit la Letchworth, lîngă Londra. Acesta a moștenit de la tatăl său, David Solomon, valoroasa colecție de manuscrise ebraice, pe care a îmbogățit-o. El a publicat Moșav Zekenim, *un comentariu al tosaftiștilor la Pentateuh, după un manuscris aflat în colecția sa și un comentariu al lui Abraham ben Maimon la Geneza și Exodul. A scris mai multe lucrări, între care un studiu despre moștenirea spirituală a sefarzilor.*

O fiică a lui David, Rachel Sassoon Beer, a extins activitatea familiei în domeniul jurnalisticii. Ea a editat ziarul „Sunday Observer" și „Sunday Times". Un alt Sassoon, Siegfried, s-a ilustrat ca scriitor și poet, remarcîndu-se mai ales prin volumele sale „Bătrînul vînător" și „Contraatac", în care a redat amintirile sale din primul război mondial.

Un alt vlăstar al familiei, Philip Sassoon, a activat în domeniul aviației. Totodată a fost un bun cunoscător în materie de arte plastice, fiind numit custode al Galeriei naționale și la „Tate Gallery". Ultimul mare om de afaceri din familie a fost Victor Sassoon, care a acordat o atenție deosebită întreprinderilor din India, transferînd o parte din ele la Șanhai. El a luat parte la acțiunea de salvare a evreilor din Germania hitleristă.

Evrei în literatura română

IȚCU

Originar din Botoșani, unde a și murit, Christian G. Ciomac este fratele cunoscutului muzicolog Em. Ciomac. Dacă acesta a lăsat cărți despre Richard Wagner, George Enescu, pagini de critică muzicală despre „Poeții armoniei" — Christian Ciomac, a lăsat o povestire istorică „Borgia" (Editura Cartea Românească, 1942, supracoperta anunțînd în pregătire *Fecioara din Orleans*) și o sumedenie de articole și recenzii, rămase în presa botoșăneană dintre cele două războaie, unde numele lui se întîlnește cu cel al lui Barbu Lăzăreanu, Scarlat Callimachi și al altor scriitori de notorietate. În ziarul „Informatorul" din 24 decembrie 1931, Christian Ciomac începe publicarea unei schițe intitulată *Iețcu*, care va continua în cîteva numere.

Autorul povestește revederea, după cîțiva ani, cu fostul lui coleg de școală, și peregrinările acestuia prin lume, mînat de vicisitudinile vieții și de împrejurările epocii. Totul e povestit cu umor, cu bonomie și cu comuniune sufletească. Cît de legat sufletește de populația evreiască a orașului său era Christian Ciomac se vede și din scrisoarea adresată medicului Lazăr Goldhammer, la alegerea acestuia ca președinte al Comunității evreilor din Botoșani, scrisoare publicată de asemenea în „Informatorul" din 3 ianuarie 1932, din care reproduc: „Iubite prietene! Mă grăbesc să te felicit din toată inima pentru succesul frumos ce l-ai reputat la ultimele alegeri de la Comunitatea israelită din localitate. M-am bucurat sincer și această mare bucurie a mea nu are numai un substrat subiectiv, dar și unul obiectiv. Cel subiectiv interesează puțin. Este numai al meu. Este reușita prietenului, colaboratorului eminent de altădată; este succesul doctorului, către care am o obligație care nu va va fi niciodată răsplătită: aceea de a mă fi salvat de la moarte. Substratul obiectiv îl pot însă sublinia. Triumful dumitale, iubite prietene, înseamnă triumful unui om de bine, curat, cinstit și bun. Reușita unui cărturar mînat de un gînd de generozitate. Este o consacrare. Dumnezeu să-ți ajute să realizezi ceea ce gîndești, spre binele instituției ce o vei conduce — Christian G. Ciomac, fost primar al orașului Botoșani".

Revenind la schița *Iețcu*, să urmărim desfășurarea ei

„Aron sin Ițic, cel dintîi la catalog, sau Iețcu, cum îi ziceam noi la școală, era un ovrei, pirlit, firav, cu umerii plecați înainte, cu părul roșcat și fața plină de pistrui. Printre mozaicul de foc ce-i răvășea figura, se zărea însă albeața deznădăjduită a frunții lui mari, proeminente, înnobilată de albăstrimea vinelor bulbucate ce o străbăteau. Avea un obicei curios. Iețcu. Te privea lung, lung, fără să clipească, cu o fidelitate așa de insistentă că-ți dădea impresia că „se dă la tine". Mînca bătaie crîncenă din pricina aceasta de la noi, care nu puteam suferi închiziția privirii lui. În fiecare zi de la Dumnezeu, numai ce se auzea în fundul clasei: — ce te holbezi la mine? Ce-ți cauți? — Și bătaia era gata.

Într-o bună zi, era ora de istorie, la moș Costache, cînd pe neașteptate se auzi, în fund, năvala unui pumn înăbușit, urmată de o icnitură în sec. Moș Costache se uită încruntat și cu ochii pe jumătate deschiși: „Care-i porcul?" Un geamăt lung, îndurerat răspunse într-o tremurare, și apoi nimic. Somnoros, moș Costache își continuă explicația: Diocleția și stabili lagărul...

La sfîrșitul clasei se repeziră cu toții la ieșire, ca la foc. Eu nu-mi găseam căciula. Sub pupitru, pe la ferestre, nu-i! Uite-o lîngă catedră! Gata să plec. Clasa goală, numai pe ultima bancă, în fund, Iețcu, cu capul pe brațe, părea că dormea pe pupitru. „Hai, măi Iețcu! Ai să dormi acasă..." Gemu încet și clătină din cap, ascunzîndu-se mai adînc în bancă. Nu răspunse. Mă apropiai de el curios, cercetîndu-l. Tremura. O mînă îi atîrna, cu pumnul încleștat, plină de sînge. „Ce-i cu tine, Iețcule?" Tresări într-o săgetare repede. Se încăpățîna în tăcerea lui. Cu sila îi ridic capul, mă uit la el. Plin de sînge pe față, plîngea încetișor, blînd; un plîns cald, trist, rupt din întreaga lui ființă.

„Te-a lovit rău?" Făcu un semn că da; i-am adus apă într-o găleată de la moș Vasile, cel care suna „recreația". S-a mai spălat, l-am luat de braț și am plecat.

Ședea într-o cocioabă păcătoasă, în calicime, pe strada Fulgerului, la o bunică a lui ,o biată femeie, chinuită, aproape oarbă. „Madamă, zic eu, vezi că i-a curs sînge din nas, nu-l lăsa să stea cu capul plecat". Și așa ne-am împrietenit. A venit la mine în bancă.

Avea suflet bun, săracu' Iețcu, și era bun camarad. De la cîte nu m-a scăpat! Îmi purta grijă ca o dădacă. De trei ori mi-a rupt „fanaragiul" — porecla profesorului de desen — desenul, de trei ori mi l-a refăcut Iețcu. „Fanaragiul" mă persecuta strașnic. Nu-i trimisese tata „lapte acru" și era grozav de supărat. Grijă n-aveam la nici o teză. Iețcu îmi trecea „fițuica" la sigur. De înghițeam vreo carceră, nu mergea acasă pînă nu trecea pe la mine să spună o brașoavă: ba că am fost reținut la cor, ba la orchestră, ba la bibliotecă. În schimb, îl luam cu mine, la țară. Nu mai putea după pîine cu unt și smîntînă. Moartea lui; carne nu mînca și se sucea pe scaun cînd se apropia farfuria. Nimeni nu-l întreba de ce, nici nu-l poftea. Tata se uita urît dacă ne permiteam cea mai mică aluzie. Și era destul...

În fiecare după-masă, tata juca biliard cu Iețcu. Numeau jocul „Kegle" și puneau niște popici mici la mijlocul biliardului. 10 bani partida, 100 de puncte. Compt curent. Cînd se apropia toamna, nu știu ce fel de socoteală făceau ei, că mă chema tata și-mi spunea: „Na 100 lei! Dă-i lui Iețcu! Mi se pare că are... vreo 800 de partide." Iețcu lua banii, fără să mai privească. „Măi Iețcule, n-ai să faci nici o brînză în viață! Prea ești fată mare..." Și rîdeam cu poftă amîndoi...

În clasa a V-a ne-am despărțit. Eu am plecat la Iași, la liceul internat, el a rămas la Botoșani. În vacanță, însă, eram veșnic împreună. Eu îi povesteam de pe la internat, el îmi povestea tot ce se petrecea la liceu. Făceam planuri, planuri grozave. Napoleon era fleac, Cezar un naiv, Alexandru cel Mare un vînturălume... Alte dăți, citeam. Citeam de zor, cuprinși de o furie nepotolită. Apoi discutam. Vorba vine, discutam. Ne certam de-a binelea. Și a doua zi o luam de la capăt. Ajuns la universitate, nu l-am mai văzut."

Ajuns aici cu povestirea, autorul ne descrie revederea, întîmplătoare, după 30 de ani (din 1900 pînă în 1931), cu Iețcu, într-un autobuz care-l ducea la Dăngeni, în județul Botoșani: „În fața mea, un bărbat rotund, cu burtă, roș la față, mă privea lung, lung fără sfîrșit... Cine-o mai fi și negustorul ăsta? mă gîndesc eu. Caut, caut, nu găsesc. Trag gulerul de la blană, mă înțepenesc pe bancă și mă pregătesc să visez — treaz... Negustorul mă privea, mă privea... Al dracului! Cine-o fi?... Și deodată privirile noastre se încrucișară: — Iețcu!... Iețcule, tu ești! șoptii eu. — Eu sînt, îngînă el. Ne dădurăm mîna repezit, cu un nod sugrumat în gîtlej. — Ți-aduci aminte..."?

Și filmul amintirii începe să se deruleze: „Iețcu oftă, scoase pălăria, își netezi părul încîlcit, alb cu reflexe și luminișuri rozii. Fruntea lui și mai mare, cu vinele mai bulbucate, străvezii, îi spiritualiza înfățișarea. Nu mai era „negustorul".

Povestitorul își invită fostul coleg la el, la Dăngeni: „Iețcule, hai cu mine la țară, la noi... — Tare-aș merge... Da' trebuie să cumpăr niște linte... — Hai, zic eu, dă-o dracului de linte!... Și iată-ne amîndoi la gura sobei. Iețcu își alesese fotoliul. — Ce vîrtejuri m-au purtat prin viață! Ai văzut pe David Solder? (eroul unui roman celebru de Irène Nemirowski, A.C.). Cît pe ce să fiu și eu cu dînsul...

Cu toate că lipsea de mult din țară, Iețcu vorbea corect românește. Nici un accent. Cînta puțin. În vorbirea lui căuta însă cuvinte neaoș românești, expresii tari, țărănești. Acelea îl mulțumeau mai mult. Le rostea cu patos. Deschidea toată gura, parcă explodau!".

Războiul îl găsește pe Iețcu în străinătate, unde fusese trimis „de Conu Alecu" pentru niște afaceri cu cereale. Prins în acest angrenaj capricios, Iețcu cunoaște pe rînd înavuțirea, apoi inflația, degringolada, jocul capricios al hazardului: „— Am lucrat, numai că a mers prost. Mi-am măcinat toate paralele. M-am topit, încetul cu încetul. — Și acum, cumperi linte? îndrăznesc eu să-l întreb. — Cumpăr! răspunse Iețcu, ca trezit din somn. Cumpăr pentru un consorțiu străin... Anul trecut a mers bine, acum merge ceva mai greu..."

Iețcu al lui Christian G. Ciomac se rînduiește, modest, în umbra eroilor literari plini de umanitate, izvorîți din pana unui Liviu Rebreanu și a altor scriitori români.

ANGHEL CORBEANU

Învățămîntul tradițional evreiesc

Instituția școlară de bază în lumea evreiască era *hederul* sau *Talmud-Tora*, pe care copilul îl începea cam de la vîrsta de 4 ani și-l termina, dacă străbătea succesiv toate treptele de învățămînt, pe la 16—17 ani. Ciclul de instruire completă, cu durata de circa 12 ani, era împărțit în mai multe secții sau clase.

Dardeki-heder constituia treapta de inițiere elementară, divizată în patru *zemanim* (semestre) însumînd aproximativ un an și jumătate pînă la doi ani de studiu. Aici se învăța silabisirea și citirea ebraică, precum și recitarea rugăciunilor zilnice. Abia după aceea elevul trecea la lectura și traducerea *Humașului*, adică a celor cinci cărți ale lui Moșe care alcătuiesc Tora (*hamișa, hameș* în ebraică înseamnă cinci): *Berešit, Șemot, Vaikra, Bamidbar, Devarim*. Evenimentul era marcat de o solemnitate, o *seuda* în prima sîmbătă după începerea Humașului, la care luau parte rudele apropiate ale școlarului sărbătorit, colegi ai săi de heder, precum și personalul didactic, *rebbe, belferul* (de la „behelfer", adică „ajutor, [de învățător]") și *unterbelferul*. Ceremonia era deschisă de o *derașa*, un discurs rostit chiar de eroul zilei, *Himeș-ingheale*, care se suia în acest scop pe o masă, spre a fi astfel în văzult întregii asistențe. Alături de el se urcau alți doi elevi din clasă, cărora le revenea rolul de critici sau de oponenți *(iberfreigher)*. Aceștia veneau cu contraargumente pentru a răsturna conținutul derașei atît în ansamblul ei, cît și în detalii, elineat cu alineat, dar, în pofida efortului lor, erau pînă la urmă învinși de *Himeș-ingheale*. Înfrîngerea lor nu făcea decît să sublinieze victoria sărbătoritului, temeinicia cunoștințelor sale și, prin fireascăa implicație, competența dascălilor care-l pregătiseră. Este drept că tezele dezvoltate în derașa, ca și replicile oponenților, depășeau adesea puterea de înțelegere a unor copii de 5—6 ani, nevoiți să-și întipărească în minte texte greu accesibile judecății lor, dar, fără această demonstrație sui-generis de virtuozitate a memoriei, festivitatea ar fi fost ciuntită tocmai de cea mai definitorie dimensiune a ei.

Parcurgerea Humașului în heder nu respecta o ordine prestabilită, primul fragment cu care elevul lua contact fiind chiar pericopa din săptămîna în care debutase în studiu. Pornind de aici, copilul învăța săptămînă de săptămînă pericope corespunzătoare, predarea avînd astfel caracterul unui ciclu neîntrerupt, care putea fi deschis sau încheiat în orice punct al său.

Treapta următoare a hederului purta numele de *Irbuvie* („amestec"), din pricină că aici studiul Humașului se împletea cu cel al comentariului său din *Ghemara*, una din componentele fundamentale ale Talmudului. Pentru a ascuți inteligența învățăceilor, dascălul începea de obicei Ghemara cu capitolul dedicat disputelor juridice, vestit prin ingeniozitatea și rafinamentul ideilor, dar — incontestabil — excesiv de abstract pentru copii. Evident, aceștia asimilau în schimb cu ușurință pildele și simbolurile agadice (*agada* „legendă") în care abundă textul talmudic.

Tălmăcirea Ghemarei se făcea pe bază de *șiurim* (*șiur* „lecție, măsură"), care se axau pe cîte o bucată aleasă de dascăl și, de regulă, legată tematic de pericopa săptămînii. După descifrarea bucății, se proceda la citirea comentariilor, în primul rînd ale lui Rași, cu toate că pentru mințile fragede ale învățăceilor lămuririle și adaosurile marelui comentator nu erau de natură să descurce prea mult lucrurile. Tabloul se complica și mai mult atunci cînd se trecea la comentariile suplimentare — *tosafot* sau, în rostirea așkenază, *toisfes* —, precum și la interpretările unui numeros șir de exegeți talmudici. Spiritele înzestrate cu o deosebită capacitate de sinteză puteau face ordine în acest noian de agerimi scăpărate de minți veșnic scormonitoare, pentru a desprinde principiul diriguitor din vîltoarea faptelor, cuvîntul inspirat din tumultul vorbelor. Oricum, chiar și reținerea ori numai simpla consemnare a divergențelor de opinii reprezenta și ea un exercițiu de netăgăduită utilitate pentru tinerii discipoli.

Nu e mai puțin adevărat, pe de altă parte, că, în clasa Irbuvie, această metodă a interpretărilor se afla într-un stadiu incipient, deși și așa dădea destul de furcă elevilor, încă prea puțin versați în subtilitățile talmudice. Ea se dezvăluia elevilor în toată amploarea ei abia în clasele superioare ale hederului, așa-numitele *Haluke Toisfes* și *Iber Haluke Toisfes*.

În clasa Haluke Toisfes șiurul capătă forma sa cea mai completă, în sensul că sînt puse pe larg la contribuție felurite comentarii talmudice, la care se mai adaugă *leienen*, lecturi din Talmud pentru studiul personal al învățăceilor. În genere, fiecare treaptă a hederului echivalează cu o creștere a ponderii Talmudului ca obiect de studiu, pînă la convertirea acestuia în principala, dacă nu unica, materie de învățămînt. Astfel, în Iber Haluke Toisfes se purcedea, de pildă, la studiul lui *Hoșen hamișpat*, adică al prescripțiilor talmudice privitoare la poezie și la proprietate. Se înțelege că mai ales acestea din urmă, susceptibile să pună în dificultate pînă și pe un jurist autentic, se dovedeau cu atît mai incifrate pentru tinerii studioși, fără pregătire juridică specială. Nici tratatul *Sise Cohen* din Hoșen hamișpat, asupra căruia se opreau îndeobște preferințele dascălilor, atrași de consistența comentariului, nu făcea excepție în această privință.

Durata studiului în clasa Iber Haluke Toisfes era de 6—7 semestre, interval în care majoritatea discipolilor se și logodeau.

Cu această clasă, se încheia și învățămîntul din heder. Mai exista, e drept, încă o treaptă, superioară, *Iber iber Haluke Toisfes*, dar ea nu aparținea propriu-zis hederului, fiind mai curînd un curs talmudic liber, de înalt nivel, pe care un talmudist de vază, un rabin din localitate sau un *roș ieșiva* („șef de școală") îl ținea în fața unui cerc restrîns de inițiați. Durata acestui curs sau *darghe* nu avea o limită fixă, dar nu depășea, de regulă, dou sau trei semestre, la capătul cărora tînărul studios se căsătorea. Dacă soția era din altă localitate, el pleca într-acolo. Dacă se însura cu o fată din aceeași localitate, mai avea putința de a-și desăvîrși cunoștințele pe loc, încă vreo cîteva semestre.

Tinerii dotați cu aptitudini ieșite din comun pentru învățătură, care se consacrau rabinatului, așa-numiții *iluim* („copii minune, geniali"), după ce se căsătoreau, preferau să adîncească studiul în tovărășia unui prieten ceva mai vîrstnic, dar mai instruit, *Talmud haver*. Dacă un *ilui* apuca să beneficieze de sprijinul unui prieten erudit încă înaintea căsătoriei, obiceiul cerea ca mirele, care, în asemenea cazuri, se însura numai în afara orașului său de reședință, să-și invite tovarășul de studiu la nuntă și să-i ofere adăpost în casa socrului și chiar și o retribuție bănească.

Aceasta era, în linii mari, structura învățămîntului tradițional evreiesc, care, la epoca în care se constituise, avea între altele, avantajul că asigura cuprinderea tuturor copiilor într-o formă de școlarizare.

Pentru toate aceste probleme și-au păstrat valoarea documentară memoriile de călătorie ale lui Iuliu Barasch din 1840—41, intitulate „Evreii în Cracovia, Galiția, Bucovina, Moldova, Valahia" și reproduse, în versiune românească în „Anuarul pentru Israeliți", Vol. XVI, 1893—95.

S. GAFNIER

Un poem din secolul al XI-lea

Musar Haskel sau *Șirei Musar Haskel* este numele unui poem din secolul al XI-lea, atribuit lui Hai ben Rav David Gaon.

Poemul constă din 180 de versuri și a fost tipărit prima oară la Fano, probabil în anul 1505, iar de atunci de încă multe ori, uneori împreună cu Kaarat Kesef a lui Iehosef ben Hanan ben Nathan Ezobi.

Scris în stilul literar al cărții Proverbelor, poemul tratează aspecte ale vieții religioase și sociale. În formă de epigrame scurte, rimate, indică un mod de viață morală. Printre altele se ocupă de rugăciuni, de dragostea de Dumnezeu, teama de judecata divină etc. Fiecare strofă este separată, ca o epigramă și numai rareori se atribuie unui subiect un spațiu mai mare.

Poemul a fost tradus în latină de Iacob Ebert.

ŞTIRI

ידיעות

CENTENARUL MARII SINAGOGI DIN PARIS

Marea sinagogă din Paris, situată în rue de la Victoire este un frumos edificiu, construit în stil neoroman. Ea a fost inaugurată în 1874 și a fost recent renovată.

Sub peristil, un cenotaf conținînd cenușa martirilor deportării amintește tragedia genocidului; pe zidurile interioare care înconjoară o curte în care se află clădirea *Consistoir*-ului, se află o placă de marmură avînd gravate numele a sute de evrei parizieni morți în primul război mondial.

La ceremoniile centenarului acestei mari sinagogi au participat reprezentanți a numeroase comunități din Franța precum și Șef rabinul Israelului, Șlomo Goren.

COMEMORARE

Cu ocazia comemorării revoltei din Praga împotriva ocupanților naziști, o delegație a luptătorilor antifasciști a depus o coroană de flori la monumentul soldaților evrei căzuți în cel de al doilea război mondial, și la monumentul victimelor ghetoului din Terezin, aflate ambele în cimitirul evreiesc din Praga.

EVOCARE

Comunitatea evreiască din Berlinul răsăritean a organizat o seară culturală în cadrul căreia a conferențiat scriitorul Stefan Heiym despre ultima sa carte „Der König David Bericht". Personajul principal al cărții este istoricul Etan ben Hoșaia, care a primit însărcinarea din partea regelui Șlomo ca împreună cu alți cîțiva eruditi să întocmească o dare de seamă „despre ascensiunea uluitoare, viața pioasă și faptele eroice ale lui David benIșai, rege al Iudeii timp de șapte ani și apoi al Iudeii și al Israelului alți 33 de ani, alesul lui Dumnezeu și tatăl regelui Șlomo".

CONFERINȚĂ

Tot în cadrul unei seri culturale organizate de comunitatea evreiască din Berlinul răsăritean a vorbit și profesorul Rudolf Schottländer despre creația pictorului Max Liebermann.

CENTRU CULTURAL

La Budapesta s-a renovat și redeschis un nou centru cultural al comunității evreiești. Este vorba de sala denumită Goldmark, după numele compozitorului Karl Goldmark. După cum relatează ziarul „Uj Elet", la inaugurare, președintele comunității evreilor din Ungaria dr. Geza Seifert a vorbit despre teatrul evreiesc, denumit și teatrul prigoniților, care a activat aici după instaurarea legilor horthyste discriminatorii și excluderea actorilor evrei de pe celelalte scene.

STUDII DE ISTORIE

La Sao Paolo, în Brazilia, a apărut un volum cuprinzînd o culegere de studii de istorie a poporului evreu. Lucrarea aparține unui colectiv de specialiști și a fost tipărită în limba portugheză.

RECVIEM LA TEREZIN

Scriitorul cehoslovac dr. Iosef Bor, deportat împreună cu soția și cei doi copii în lagărele de la Terezin și Auschwitz, de unde doar el a revenit, și-a povestit amintirile în romanele „Păpușa părăsită" și „Recviem la Terezin". În cadrul unei conferințe pe care a ținut-o cu ocazia unei călătorii în Germania, el a vorbit despre această din urmă carte, care descrie felul cum a fost interpretat la Terezin Recviemul lui Verdi. Dirijor a fost Rafael Schächter, eroul principal al romanului. Comandantul lagărului promisese să nu despartă grupul orchestranților. Și s-a ținut de cuvînt: Rafael Schäter și prietenii săi au intrat în primele vagoane ale primului transport spre Auschwitz...

SESIUNE DE COMUNICĂRI

Sub auspiciile Institutului Jacob Blaustein, la Universitatea McGill din Montreal a avut loc o discuție despre „Rolul tradiției iudaice în dezvoltarea și promovarea drepturilor omului". Au luat parte peste 70 de academicieni, juriști, specialiști în acest domeniu din Canada, S.U.A., Anglia, Franța, Mexic, Israel etc., între care și laureatul premiului Nobel, René Cassin, președintele Institutului internațional pentru drepturile omului.

SINAGOGA DIN SECOLUL AL XIV-LEA

Cu prilejul unor săpături efectuate în orașul Sopron (Ungaria) a fost descoperită construcția unei sinagogi din secolul al XIV-lea. Specialiștii sînt de părere că ar fi unul din cele mai vechi lăcașe de rugăciune mozaică din această parte a Europei.

CĂRȚI NOI

În editura institutului religios „Rav Kook" din Ierusalim a apărut studiul dr-lui Israel Kanovici despre tanaimii Rav și Smuel. În aceeași editură a apărut un volum de prelegeri talmudice ținute de defunctul rabin Iehuda Hacohen Skop.

RETROSPECTIVA LILIEN

O expoziție consacrată creației lui Efraim Lilien a fost deschisă în sălile Muzeului din Ierusalim, marcînd astfel împlinirea unui secol de la nașterea pictorului. Considerat drept unul din precursorii artei pop, Lilien s-a afirmat ca pictor, desenator și gravor, inspirîndu-se în creația sa din tradiția evreiască. Un loc important în creația sa îl ocupă ilustrațiile la cărțile Bibliei.

SIMPOZION DESPRE AUSCHWITZ

În catedrala St. John din New York a avut loc un simpozion despre holocaust intitulat „Auschwitz — începutul unei ere noi". Au participat peste 300 de intelectuali, creștini și evrei. Scopul simpozionului este de a aminti omenirii despre holocaust, ca să rămînă în conștiința ei.

PELERINAJ

Dintr-o lucrare recent apărută aflăm date interesante despre vechiul cimitir evreiesc din Worms. Monografia arată că mormintele rabinului Meir ben Baruch din Rothenburg și al lui Alexander ben Salomo Wimpfen au devenit un loc de pelerinaj pentru credincioși. Mormintele sînt acoperite cu numeroase pietricele, puse deasupra pietrei funerare propriu-zise de către credincioșii veniți să se roage la aceste morminte. Acest obicei se crede că a rămas de la strămoșii noștri, siliți uneori să înmormînteze morții în pustiu și care puneau pietre pe morminte pînă se forma o movilă, pentru a le apăra de sălbăticiunile pustiului. Azi, acest obicei a devenit expresia unei venerații deosebite.

ANTOLOGII ALE SĂRBĂTORILOR

Volumul „Antologia sărbătorilor de Sucot și Simhat Tora" de Philip Goodman, publicat în editura Jewish Publication Society, Philadephia, prezintă evoluția acestor sărbători de la Biblie încoace. Cartea este bogat ilustrată și cuprinde adnotații muzicale, cu textele respective, pentru cîntece și dansuri specifice acestor sărbători, o bibliografie și un glosar. Aceasta este a cincea antologie a autorului consacrată sărbătorilor evreiești.

PRIETENII CĂRȚII

Anul acesta se împlinesc 50 de ani de cînd în Germania a luat ființă *Societatea Soncino a prietenilor cărții evreiești*. Ea avea drept obiectiv publicarea unei opere ale gîndirii iudaice în condiții grafice care să corespundă conținutului lor. Pe lîngă aceasta, mai edita și cîteva publicații periodice, ca *Soncino-Blätter*, apărute între 1925 și 1937, *Comunicări ale Societății Soncino*, între 1928—1932. Cărțile publicate de această editură erau opere ale literaturii și științei idiș, reeditări ale unor lucrări rare, publicarea unor lucrări valoroase cu ilustrație modernă, folosind specialiști în poligrafie.

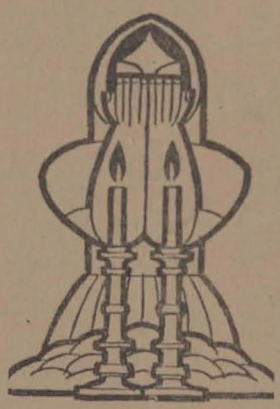

Într-un *Festschrift* (scriere festivă) închinată directorului bibliotecii din Heidelberg, profesorul dr. Carl Wehmer, apărut acum cîțiva ani, unul dintre fondatorii societății, dr. Abraham Horodisch, a prezentat date semnificative cu privire la aceste publicații. Materialul cuprinde o listă a publicațiilor care începe cu o traducere a lui *Sefer meșalim*, o culegere de fabule și parabole din anul 1687, apărută de Hanuca 5685 (1925) și sfîrșește cu *Fructul arborelui vieții*, traducerea în germană a unei culegeri de response a Seminarului rabinic din Amsterdam, Etz Haim, apărut la sfîrșitul anului 1937. În listă mai sînt indicate o Hagada, *Minnelieder* (cîntece de dragoste) de Süsskind von Trimberg, *Notă a celor mai bune culegeri de cărți ale răposatului întru domnul, Moses Mendelssohn*, piesa lui Lessing *Evreii*, lucrări ale lui Agnon, o comedie de Arnold Zweig, *Sinagogi și cimitire evreiești din Württemberg* de Paul Rieger. Dar *magnum opus* al societății Soncino a fost *Pentateuhul Soncini*, tipărit pe pergament în 1933, în 850 de exemplare.

Fondatorii acestei societăți au fost în afară de Horodisch, anticarul Hermann Meyer, cunoscut pentru bibliografia scrierilor lui Moses Mendelssohn și colecționarul Moses Marx. Dintre președinții onorifici ai societății amintim pe Leo Baeck, H. N. Bialik, Martin Buber. Lista membrilor ei este cuprinsă într-o lucrare a lui Fritz Homeyer *Deutsche Juden als Bibliophile und Antiquare* (Evrei din Germania bibliofili și anticari), apărută în editura Institutului Leo Baeck, în anul 1963.

BIBLIA ÎN LIMBA FINLANDEZĂ

Biblia a fost tradusă pînă acum în sute de limbi și dialecte. În limba finlandeză a fost tradusă prima dată în anul 1642 și timp de două secole această versiune a fost considerată satisfăcătoare. Abia în anul 1860 s-a hotărît efectuarea unei noi traduceri, cu care a fost însărcinată o comisie compusă din 22 de specialiști. Acum, Biserica finlandeză consideră că și această traducere este depășită și o nouă comisie a fost însărcinată cu efectuarea unei a treia traduceri a Bibliei.

INSTRUMENTE ANTICE

În cadrul colaborării creștino-iudaice, la Hanovra (R.F.G.) s-a organizat la biserica Kreuzkirche un concert, executat de *Collegium Musicum Judaicum* din Amsterdam.

Cei cinci membri ai orchestrei au folosit instrumente care au amintit de începuturile muzicii instrumentale evreiești: harpă, flaut, violă, daierea. Din program cîtăm „Cîntecul Mării Roșii" executat pe două voci însoțite de daierea; „Domsker Nigun", o melodie hasidică fără cuvinte, executată pe harpă și flaut etc.

GRATITUDINE

În cadrul unei ceremonii care a avut loc la *Yad Vașem* din Ierusalim s-a decernat părintelui Rufino Nicacci, un călugăr italian, medalia celor drepți pentru că în timpul celui de al doilea război mondial a ajutat să se ascundă 300 de evrei urmăriți de naziști în orașul său, Assisi. Un alt călugăr, părintele Joseph Richard, din Franța, care a salvat viața unui membru al rezistenței, a fost de asemenea răsplătit cu medalia celor drepți.

(סוף פון זייט 10)

די ברידער און שוועסטער פון אַט דעם לאנד. ער איז דאנקבאר פאר דעם קבלת פנים וואס מ׳האט פאר אים געמאכט און צו אלעם ערשט פאר דעם כבוד אויפגענומען צו ווערן דורכן פרעזידענט פון דער רעפובליק, הער ניקאלאי טשעאושעסקו.

דערנאך האט דער גאסט אנגעוויזן אז ער פאלגט נאך מיט גרויס סימפאטיע און לעבעדיקן אינטערעס אונדזער יידישן קיבוץ, וועמענס רעאליזירונגען, אונטער דער פארשטענדיקער אנפירונג פון רב הכולל שליט״א, זענען איינשטימיק געשעצט אין דער יידישער וועלט. יעדער איינער פון אונדז זענען מיר לאיאלע ביירגער פון לאנד אין וועלכן מיר לעבן, מיר געבן אונדזער בייטראג פארן וואוהל פון דעם לאנד, אבער גלייכצייטיק זענען מיר טרייע זין פונעם יידישן פאלק, צו וועלכן מיר זענען צוגעבינדן דורך דער אמונה און טראדיציע. דער גורל פונעם יידישן פאלק אינטערעסירט אונדז אלע, ווייל די געשיכטע האט אונדז געלערנט אז סוף־כל־סוף איז אונדזער גורל א געמיינזאמער.

גענוי אזוי ווי דער גורל פון די יידישע קהילות פון די תפוצות איז ענג פאר־בינדן אן דער נבראה פון ווידעראויפבויען יש־ראל, גענוי אזוי איז דער גורל פון ישראל, זיין צוקונפט און פראפיל, זענען פארבינדן מיטן פאקט אויב, יא אדער ניין, ס׳וועלן עקזיסטירן שטארקע יידישע קהילות, באוואוסטזיניקע פון זייער יחדות, אנטוויקלענדיק יעדע איינע איר בייטראג צום געמיינזאמען גייסטיקן פארמעגן פונעם יידנטום. בכן, איז אונדזער סאליידאריטעט אין ביידע ריכטונגען.

דער רעדנער האט אויסגעדריקט זיין באוואונדערונג פאר דעם וואס ער האט דא געזען במשך זיין וויילן אין רומעניע און האט געענדיקט מיט דער איבערצייגונג פול מיט אפטימיזם אז די וועלט, די מדינות און די פעלקער, אריינגערעכנט אויך דאס יידישע פאלק, איז אויפן וועג פון א תקופה פון שלום און האר־מאניישער צוזאמענארבעט, צו וועלכער ס׳האבן געשטרעבט און געוועקט, צוריק מיט טויזנטער יארן, די נביאים.

אט די געדאנקען, וואס זענען ארויסגעזאגט געווארן ביים באלעמער, אויסגעהערט מיט דורשט דורך די מתפללים, וואס האבן זיך געפונען אין מקום־קדוש, האבן ווי געמאכט אז די תפילה פון קבלת שבת זאל זיין נאך פייערלעכער. נאך העכער האט אפגעקלונגען דאס קול פון חזן, נאך הארמאניישער דער כאר, די פסוקים פון די תפילות — אין וועלכע ס׳רעדט זיך דאך וועגן דער זעלביקער אוראלטער און תמיד אקטועלער שטרעבונג צו שלום און גליקלעכקייט — האבן א נייע פרישקייט.

אין פעסט־זאל פון כשרן רעסטאראן פון דער פעדעראציע איז פארגעקומען, נאך קבלת שבת, א טראדיציאנעלער עונג־שבת, געגעבן דאס מאל לכבוד די געסט. ארום די שיין געדעקטע טישן זענען געזעסן די מנהיגים פון דער פעדעראציע און פון דער בוקארעשטער קהילה. בראש מיטן רב הכולל שליט״א און דער רבנית ד״ר רוזן, אנגעזעצן אינטעלעקטואלן, חשובע קהילה מיט־גלידער, תלמידים פון דער תלמוד־תורה און פון די העברעאישע קורסן. דער כאר, דיריגירט פון ה׳ שקאליק, האט אויסגעפירט א פראגראם פון

א באזונדער הארציקער באזוך

די פרוי און ה׳ פיליפ מאָריס קלוצניק

די געסט פון אונדזער קיבוץ

זמירות און שירים. במשך דער סעודה האט גע־הערשט א באגייסטערטע שטימונג, אן אמתדיק שבתדיקע. די געסט האבן געהאט ווארעמע אפ־שאצונג־ווערטער פארן דיריגענט און פאר די מיטגלידער פון כאר.

מוצאי־שבת זענען די געסט, באגלייט פון רב הכולל שליט״א און די רבנית ד״ר רוזן, עמיל שעכטער, סעקרעטאר פון דער פעדעראציע, און מארטשעל באדעסקו, שעף פון פראפאקאל ביי דער פעדעראציע, ארויסגעפארן באזוכן עטלעכע קהי־לות פון לאנד.

צו ערשט האבן זיי זיך אפגעשטעלט אין יאס, וואו ס׳איז פאראן א יידישע קהילה מיט א ריי־כער טראדיציע שוין זינט יארהונדערטער. דא האבן אנגעפירט באר׳מטע רבנים און אנגעזעע־נע לומדים, האבן געשריבן וויכטיקע חיבורים, דא האט זיך אנטוויקלט אויך א וועלטלעכע יידי־שע קולטור, אין גארטן „פאמול וועדרע״ האט אברהם גאלדפאדן פארגעשטעלט דעם ערשטן ספעקטאקל פונעם יידישן טעאטער.

ביים אנקומען זענען די געסט אפגעווארט גע־ווארן אויפן וואקזאל פון די מנהיגים פון דער היגער קהילה בראש מיט ד״ר שמעון קויפ־מאן פרעזידענט, דער שוחט דאובער און פון פיל יידן. נאך א קורצער אונטערערדונג ביי דער קהילה, זענען באזוכט געווארן די מוס־דות און די גרעסערע מקום־קדוש. זיי זע־נען ארויס אויפן בית־עלמין, וואו ס׳האבן די אייביקע רו די פירגייער און וואו ס׳גע־פינען זיך די געמיינזאמע קברים פון די יידישע העלדן פון די מלחמות פון 1877, 1913, און 1916—1918, ווי אויך די געמיינזאמע קברים פון דעם פאשיסטישן פאגראם פון יאר 1941. פאר דעם מאנומענט וואס איז געשטעלט געווארן לזכר פון אט די קרבנות, האבן די געסט און אלע אנווזענדיקע געהאטלן א מינוט פון שטיל־שוויגן. דער שוחט שיינפעלד האט געמאכט אן אל מלא רחמים און דער רב הכולל שליט״א האט גע־זאגט קדיש.

דערנאך האבן די געסט באזוכט די קהילה, די תלמוד־תורה קורסן, זייענדיק גוט באאיינדריקט פונעם ניוא פון די תלמידים. צווישן די בא־זוכטע אינסטיטוציעס זענען אויך געווען דער אפטייל פאר סאציאלער הילף און דער מעדיצי־נישער קאבינעט פון דער קהילה.

א זייגער 11 אין דער גרויסער שול, וואס איז עלטער פון 300 יאר, איז פארגעקומען א פאר־זאמלונג פון דער קהילה. דער תלמוד־תורה כאר, דיריגירט פון י. גאט, האט אויסגעפירט א פראגראם פון טראדיציאנעלע לידער, און די קורסאנטן, צוגעגרייט פון שוחט דאובער, האבן געהאלטן אין העבראיש קורצע באגריסונגען, ד״ר שמעון קויפמאן, דער פרעזידענט פון דער יאסער קהילה, האט אויסגעדריקט די פרייד פון זיין קהילה צו האבן אלס געסט דעם רב הכולל שליט״א און די חשובע געסט פון אויסלאנד. דער רב הכולל האט געהאלטן א געלעגנהייט־לעכע דרשה, און דער ה׳ פיליפ קלוצניק האט געהאלטן א באגריסונגס־ווארט פאר די יאסער יידן.

די קהילה־אנפירונג האט געגעבן א מסיבה לכבוד די געסט, וואס איז פארלאפן אין א פייערליכער שטימונג.

דער צווייטער אפשטעל איז געווען אין בא־טאשאן, די שיינע שטאט פון צפון מאלדאוויע. די היגע קהילה, וואס איז אויך אלט עטלעכע יארהונדערט, האט אויפגעהיט פיל כאראקטער־שטריכן פונעם אלטן טראדיציאנעלן „שטעטל״. דאס איז מיט איין מאטיוו מער ארויסצורופן אינטערעס ביי די געסט וואס זענען געקומען פון מעבר לים.

ביים אריינקומען אין דער קהילה, זענען די געסט אפגעווארט געווארן פון דער לייטונג פון דער קהילה, בראש מיטן ה׳ וויטינג און דער שוחט ישראל מאסקאוויטש, וועלכער האט גע־האלטן די באגריסונג. דער פרעזידענט פון דער קהילה האט אינפארמירט אז אין דער שטאט פונקציאנירן 8 שולן, ס׳איז דא א תלמוד־תורה, א מקוה, א כשר רעסטאראן אין וועלכע ס׳עסן טעגלעך, מיט אן אן באצאלטס, א גרעסערע צאל יידן. אויך דא, ווי אין אלע קהילות פון לאנד, באקומען די זקנים, נויטבאדערפטיקע וועלכע זענען שוין נישט פעאיק צו ארבעטן, א שטענדיקע הילף אין געלט, מלבושים, שפייז א״א, דורך דער סאציאלער הילף פון דער פע־דעראציע. די יידן וואס קענען נישט ארויס גיין פון זייער הויז ווערן באזוכט דורך א דאקטער אויף זייער וואוינונג, וואו זיי באקומען אויך די שפיין טעגלעך.

ביי באנעגעניש מיט די היגע יידן איז פארגע־קומען אין דער גרויסער שול, אן איינדריקס־פולע ארכיטעקטאנישע געביידע.

רירנדיק איז געווען אויך די באגעגעניש פון דאראבאי, אן אנדערער אלטער און טרא־דיציע רייכער יידישער צענטער. די ברון־הבא באגריסונג האט געהאלטן דער שוחט פנחס וואי־סערמאן. באגלייט פון דעם לייטונג־קאמיטעט פון דער קהילה, האבן די געסט באזוכט איינקי מוסדות, צווישן וועלכע דעם מושב־זקנים, וואו די אן פאמיליאס געניסן פון א זארגפעלטיקער באדי־נונג, אין א היימישער סביבה. מיט טרערן אין אין די אויגן האבן זיי אויסגעדריקט זייער אנער־קענונג לגבי דעם רב הכולל שליט״א און דער רבנית ד״ר רוזן, די איניציאטארן און די נשמה פון אט דער ראליזירונג.

אין דער הויפט־שול פון דער קהילה איז פאר־געקומען א באגעגעניש מיט די היגע יידן, וועל־כע זענען אלע געקומען בייצוזיין צו דעם וויכ־טיקן געשעעניש, אויך דא האט דער כאר פון דער תלמוד־תורה ארויסגערופן אלעמענס באַ־וואונדערונג.

אוונט אין כשרן רעסטאראן, איז פארגעקו־מען א מסיבה געגעבן פון דער קהילה־לייטונג. אויך דא האט געהערשט די זעלביקע געהויבענע שטימונג.

נאך א קורצן אפשטעל אין סוטשעאווא, וואו זיי זענען אויך באגעגנט געווארן מיט ליבשאפט און שעצונג, פון דער קהילה־לייטונג, האבן זיך די געסט אומגעקערט קיין בוקארעשט, וואו זיי האבן פארגעזעצט זייער פראגראם.

דעם 23טן און 24טן יולי ד״י זענען באזוכט געווארן די מוסדות פון דער פעדעראציע פון דער בוקארעשטער יידישער קהילה: שולן, תלמוד־תורה קורסן דער דאקומענטאר ארכיון און די רעדאקציע פון אונדזער צייטשריפט.

א באזונדערן אינטערעס האט ארויסגערופן דער אופן פונעם ארגאניזירן די סאציאלע הילף. די געסט זענען געווען טיף געריר פון דעם הו־מאנעם סאליידאריטעט־גייסט מיט וועלכן ס׳ווערט אנגעפירט אט די הייליקע טעטיקייט און אדאנק וועלכער אויך מיט דער מיטהילף פון דעם דזשאינט, ס׳באקומען הילף העכער 10.000 יידן, אונטער די פארשידנסטע פארמען: געלט, שפיזן, מלבושים, פארהייענונג, מעדיקאמענטן א״א. אט דאס אלעס, אן דעם ס׳זאל באריירט ווערן די ווידריקייט אדער די סענסיביליטעט פון די א־רויסגעהאלפענע.

ס׳זענען באזוכט געווארן: די מושב־זקנים פון דער קאלאראש־גאס, פון בראדולוי און נעגרו־וודא גאסן; דער מעדיקאלער צענטער פון דער פעדעראציע; די פונקטן פארן פארטיילן די מל־בושים און שפייזן א״א. איבעראל האבן די געסט אויך באקומען פרטימדיקע דערקלערונגען, א־רויסווייזנדיק זייער באזונדערן גוטן איינדריק פון דעם געזעצנעם.

די פרוי און הער קלוצניק האבן ווארעם באַ־גריסט דעם רב הכולל און די רבנית ד״ר רוזן, ווי אויך די אנדערע מנהיגים פון דער פעדע־ראציע, פאר אט די רעאליזירונגען, אונטער־שטריכנדיק אז די דערפארונג פונעם יידישן קיבוץ פון רומעניע איז באזונדערס באלערנדיק און ניצלעך אין ראפארט פונעם אינטערנאציאָ־נאלן יידישן לעבן.

דעם 23טן יולי איז דער ה׳ פיליפ קלוצניק, באגלייט פון רב הכולל ד״ר דוד משה רוזן שלי־ט״א, אויפגענומען געווארן פון געארגע נעגשטו, וויצע־פרעזידענט פון רעליגיע־דעפארטאמענט. דער געשפרעך איז פארגעקומען אין א זייער הארציקער שטימונג.

אין נאכמיטאג פון זעלביקן טאג האט די רבנית ד״ר רוזן און הרב הכולל שליט״א געגעבן א מסיבה לכבוד דער פרוי און דעם ה׳ פיליפ קלוצניק. ס׳האבן זיך באטייליקט די פרוי און ה׳ געארגע נעגשטו, וויצפרעזידענט פון רעלי־גיע־דעפארטאמענט, רעליגיע־פארשטייער, מנ־היגים פון דער פעדעראציע און פון דער בו־קארעשטער קהילה, יידישע פערזענלעכקייטן, שרייבער, אנגעזעענע אינטעלעקטואלן. ס׳זענען אויך געווען אנווזענדיק: דער אמבאסאדאר פון די פאראייניקטע שטאטן, ה׳ הארי ג. בערנס; יוחנן כהן, דער אמבאסאדאר פון מדינת ישראל אין בוקארעשט, מנחם אבגר, ערשטער סעקרע־טאר פון דער אמבאסאדע.

דעם 24טן יולי ד״י האט די פרוי און ה׳ יוחנן כהן, דער אמבאסאדאר פון ישראל אין בוקארעשט געגעבן א קבלת פנים.

דעם 25טן יולי האט די פרוי און ה׳ קלוצניק פארלאזט דאס לאנד, זייענדיק באגלייט צום א־עראפארט אטאפען דורך דער רבנית ד״ר רוזן און דעם רב הכולל ד״ר רוזן שליט״א, די אנ־דערע מנהיגים פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע.

הונדערט יאָר יידישע דרוק אין מאראמורעש־סיגעט

(סוף פון זייט 11)

די טעטיקייט פון קלוזש האט זיך ווייזט אויס נישט אנטוויקלט.

אין דער זעלבער פעריאָדע, פאראלעל מיט דער דרוק קויפמאן, האבן פונקציאָנירט די דרוקע־רייען פון די ראָזנטאלס. קודם איז דאס געווען א שותפות. ווי ס׳איז אויבן דערמאנט געווארן, צווישן די ברידער ירחמיאל און משה (נאָכ־טויט פון ירחמיאלן האט פארגעזעצט דאס שות־פות זיין זון אהרון ראָזנטאל). דערנאך האט זיך דאס שותפות צעפאלן און ס׳האבן פונקציאָנירט באזונדער די דרוק „צענטראלא״ פון משה ראָ־זענטאל (מיין צווייט ביכל דערציילונגען „מיין היים״ איז דארט געדרוקט) און באזונדער אהרון ראָזנטאל (באזונדער הערמאן ראָזנטאל, דער זון פון משה ראָזנטאל).

משה ראָזנטאל האט נישט פארמאָגט קיין מא־שינע פון גרעסערן פארמאט. די זאכן האט מען געפירט דרוקן אין אן אנדערע דרוק.

אהרון ראָזנטאל האט געהאט נאך א קלענערע דרוק, אבער דאך האט מען דארט געדרוקט עט־לעכע יידישע צייטונגען, ביי וועלכע איך האב אויסגעלערנט די מלאכה.

בכלל פלעגט מען זאָגן, אז דער בחור־הזעצער האט זיך מיט דער צייט ארויפגעארבעט און גע־ווארן (אדער געוואָלט ווערן) א רעדאקטאר, דאָ, אין סיגעט, איז געשען אנדערש. די וואס זענען געווען אָנהייבער, שרייבער, האבן זיך אויסגעלערנט זעצעריי און זיך געארבעט אליין זייערע כתבים... אזוי איז געשען מיט אברהם מרדכי הירש (אגב איז ער געחתמעט אויפן ספר „כבוד שבת״, וואס האט זיך געדרוקט ביי קויפ־מאן אין יאר 1925). וועלכער האט רעדאקטירט די „מאראמאָרעשער בלעטער״. די „יידישע וועלט״ געדרוקט ביי אהרון ראָזנטאל, ביי וועלכן איך האב טאקע צוגעלייגט א האנט. שפעטער האט ער מיטרעדאקטירט דעם בכבודיקן ליטעראַרישן חודש־זשורנאל „אויפגאנג״. דא האט זיך אויך אויסגעלערנט זעצעריי דער שרייבער יחזקאל ריינג, כדי צו קאָנען זיך אליין זעצן די מיניאטור־וואכצייטונג „דער ראדיאָ״ און זיינע ביכער.

פון די דא דערמאנטע האט היינט א. מ. הירש א דרוק אין אשקלון און אהרון ראָזנטאל אין קרית־גת.

געוויינטלעך, ווען מ׳שרייבט וועגן אזא קול־טור־געשעעניש, דארף מען דאך יובלפן און זיך פרייען אז מ׳האט זוכה געווען צו דערלעבן הונ־דערט יאר. איז אבער ליידער אויפן הארצן קא־לעמוטנע און ס׳קומט אן צו וויינען. וועט דאס ארטיקעלע גישט זיין קיין יובלדיקס — גיכער איז עס אן עפיטאף, אן אויפשריפט אויף א מצבה און אויף א מצבה קריצט מען אויס בקיצור: פה נטמן, דא ליגט באהאלטן... א געשיכטע כון הונדערט יאר דרוק מיט יידישע אותיות, וואו די מדפיסים די איינגטימער און אויך די זעצער זענען נישט געווען סתם דרוקער, נאר עובדי מלאכת הקודש, וואס זענען תלמידי חכמים, קולטור־מענטשן. דערפאר זאג איך אז עס איז א קולטור געשעעניש, נישט סתם א יובילי פון דער דרוק־טעכניק.

דאס איז בקיצור די כראָניק פון די הונדערט יאר יידישע דרוק אין סיגעט. ניין, דאס איז נישט קיין יום־טוב. גיכער איז עס א מצבה אויף א א חרוב געוואָרענעם יידישן ישוב.

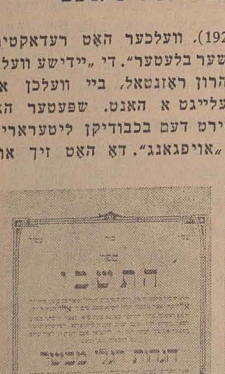

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

★ דערשיינט צוויי מאָל אין חודש 1.8.1974 בוקורעשט ★

פרעזידענט ניקאָלאע טשאושעסקו האָט אויפגענומען דעם ה׳ פיליפ קלוצניק

דער פרעזידענט פון דער סאָציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע, הער ניקאָלאע טשאושעסקו האָט אויפגענומען דעם 12טן יולי ד״ר דעם ה׳ פיליפ קלוצניק, אַן אַמעריקאַנער סוחר, וועלכער מאַכט אַ באַזוך אין אונדזער לאַנד.

במשך דער אונטערredונג זענען באַהאַנדלט געוואָרן אייניקע פראַבלעמען אין שייכות מיט דער ווירטשאַפטלעך־פינאַנציעלער זונזאַמענאַרבעט צווישן רומעניע און די פאַראייניקטע שטאַטן, גלייכצייטיק איז פאַרגעקומען — אַ מיינונגס־אויסטויש וועגן אייניקע אַספעקטן בנוגע די אינטערנאַציאָנאַלע ווירטשאַפטלעכע באַציאונגען.

די אונטערredונג איז פאַרגעקומען אין אַ האַרציקער שטימונג.

דער רב הכולל שליט״א און די רבנית ד״ר רוזן האָבן זיך צוריק געקערט אין לאַנד

דעם 17טן יולי ד״י זענען צוריק געקומען אין לאַנד, קומענדיק פון דער שווייץ, דער רב הכולל שליט״א און די רבנית ד״ר רוזן. ווי מיר האָבן שוין מודיע געווען, האָט אונדזער נייסטיקער מנהיג זיך באַטייליקט אין מערערע זיצונגען און קאָנפערענצן פון וויכטיקע אינטערנאַציאָנאַלע יידישע אָרגאַניזאַציעס.

אויסן אינטערנאַציאָנאַלן אייראָפּאָרט פון בוקורעשט־אָטאָפּעני זענען געקומען זיי מקבל פנים זיין: הרב י.מ. מאַרגולים, עמיל שעכטער, גענעראַל־סעקרעטאַר פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות; דניאל סעגאַל, פרעזידענט און מאַרטין בעלוש, וויצעפּרעזידענטן פון דער בוקורעשטער יידישער קהילה, גבאים פון שילן, אָנגעשטעלטע ביי דער פעדעראַציע.

ס׳איז געווען אָנוועזנדיק דער פאַרשטייער פון רעליגיע דעפּאַרטאַמענט.

צום געבוירנטאָג פון רב הכולל שליט״א

דער פאַטריאַרך פון דער רומענישער קירך, יוסטיניאַן, האָט געשיקט אַ פריינטליכן און וואַרעמען באַגריסונגס־טעלעגראַם צום רב הכולל ד״ר דוד משה רוזן שליט״א, מיט דער געלעגנהייט פון זיין געבוירנטאָג אין 23טן יולי 1974.

ס׳האָבן אויך אויסגעדריקט זייערע ווינשן דער מיטראָפּאָליט פון באַנאַט, ניקאָלאַע, מנהיגים פון קולטן, די מנהיג ם פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהלות, פאַרשטייער פון קהלות פון רומעניע א״א.

דער רב הכולל שליט״א האָט אונדז געבעטן איבערצושיקן פאַר די אַלע וואָס האָבן געהאַט דעם גוטן ווילן אים צו באַגריסן צום געבוירנטאָג, זיינע האַרציקע ברכות.

ה׳ פיליפ קלוצניק בעת זיין רעדע אין כאַראַל־טעמפּל

יוסף

(סוף פון זייט 11)

פאַסירט ער זאָל זיי אָפּנאַרן, אויך אַן זיין ווילן אַפילו, נישט אַ מאָל איין מאָל. ווייל ער האָט געוואוסט וועגן וואָס ס׳האַנדלט זיך. האָט ער זיך נישט פאַרלאָזט אויפן בלינדן צופאַל. אויף אַ שטיקל ערד נעבן זיין הויז, האָט ער מיט זיינע אייגענע הענט אויסגעפּרואווט יעדן סאָרט זאָמען. נאָך איידער ער זאָל עס פאַרקויפן פאַר די פויערים. נאָר נאָך דעם ווי ער האָט זיך איבערצייגט אַז די זאָמען איז פון דער ערשטער קוואַליטעט האָט ער זיי געשטעלט צום פאַרקויפן. ער האָט געוואוסט מיט וויפל שוויס ס׳איז באַוואַסערט יעדער פלאַנץ פון דעם פויערס גאָרטן...

ער איז געשטאָרבן פון ראַק־קראַנקהייט, אין 43טן יאָר אין געראַנגל פון דער שוידערליכער צווייטער וועלט־מלחמה. ס׳האָבן אים באַגלייט צו זיין אייביקער רו עטלעכע אַלטע לייט, שכנים. די יונגע צווישן וועלכע אויך זיינע צוויי זין, זענען געווען ווייט פון דער היים, אין די אַרבעטסלאַגערן צווישן די וואָס האָבן אַרויפגעוואָרפן צו אַ פויסט ליים אין זיין קבר זענען געווען אויך צוויי פויערים, וואָס זענען צופעליק געווען דעמאָלט אין שטעטל. די איבעריקע זענען שפּעטער געוואָר געוואָרן, אַז דער יאָסוב איז אוועק אין זיין רו אריין; און האָבן אים מזכיר געווען צום גוטן אין זייערע היימישע שמועסן.

א באַזונדער האַרציקער באַזוך

די פרוי און דער פיליפּ מאָריס קולצניק די געסט פון אונדזער קיבוץ

דער יידישער קיבוץ פון רומעניע האָט אויסגעמוטיקט מיט גרויס וואַרעמקייט און שעגונג וואָס דער זיך פאַר חשובע פערזענלעכקייטן, די פרוי פון ה׳ פיליפּ מאָריס קלוצניק, וועלכע האָבן זיך אייגלאַדונג פון דער רבנית און רב הכולל ד״ר דוד משה רוזן שליט״א באַזוכט אונדזער לאַנד. נאָך עטלעכע באַסרידיקנדיקע פּרעפּעריונגען, וואָס זיי האָבן פאַרבראַכט בײַם בריעג פון שוואַרצן יום, האָבן זיי האָבן געטאָהט די מעגלעכקייט זיך צו באַקענען מיטן אַפּאַרטהייד פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע אין עפּאָריע־נאַרד. האָבן די געסט אָנגעהויבן דעם 19טן יולי ד״י דעם פּראָגראַם פון זייער באַזוך, ער איז געווען צוגעגרייט אויף אַזאַ אופן אַז זיי זאָלן האָבן די מעגלעכקייט זיי זאָלן זיך באַקענען דירעקט, אויסן אָרט — אויף דער די קורצע צײַט וואָס עס זיי דערלויבן — מיט האָס מער אַספּעקטן פון דער עקזיסטענץ פון אונדזער יידישן קיבוץ.

אַנקומענדיק קיין בוקאַרעשט, אויסן אַעראָפּאָרט, זענען די געסט באַגעגנט געוואָרן פון רב הכולל שליט״א און די רבנית ד״ר רוזן, עמיל שנעפער, גענעראַל סעקרעטאַר פון דער פעדעראַציע; דניאל סעגאַל, פרעזידענט און מאַרטין בעלוש, וויצעפּרעזידענטן פון דער בוקאַרעשטער יידישער קהילה, מיקסאַר רוסו, הויפּט־רעדאַקטאָר פון אונדזער צייטשריפט.

דער פּראָגראַם האָט דעבוטירט מיט אַן אַרבעסט באַגעגענעניש אין קאַבינעט פון רב הכולל שליט״א, ס׳האָבן זיך באַטייליקט די מנהיגים פון דער פעדעראַציע און פון דער בוקאַרעשטער יידישער קהילה, וועלכע זענען געוואָרן פאַרגעטעלט פאַר די געסט. דער רב הכולל שליט״א האָט אינפאָרמירט וועגן די הויפּט־פּראָבלעמען פון דער עקזיסטענץ פון אונדזער קיבוץ, סיי אויסן בנינים פון דת, סיי אויסן געביט פון סאָציאַלער הילף און דערהאַלטן די טראַדיציאָנעלע ווערטן. דער האָס אונטערגעשטראָכן די פולע פרייהייט וועלכע ס׳געניסט, צוזאַמען מיט די אַנדערע קולטן, דער יידישער קיבוץ פון רומעניע, וועגן דעם עלטער פון הערכער א האַלבן טויזנט יאָר אין דערוויין מיט היסטאָרישע דאָקומענטן, סרייע און לאַיאַלע בירגער פון אַם דעם לאַנד, זענען די איידן פון רומעניע דאַנקבאַר דעם סאָציאַליסטישן רעזשים, וועלכער האָט זיי צוריק געגעבן די פרייהייט און מענטשלעכע ווירדיקייט און וועלכע רעספּעקטירט זייער רעכט אויסצוהיטן זייער רעליגיעזן גלויבן, די טראַדיציעס און איינענע אינסטיטוציעס. די קאָנטאַקטן וואָס די חשובע געסט וועלן אויסנעמען מיט די מוסדות פון אונדזער קיבוץ וועלן זיכער זיין איבערבייגנדיק אין דער אָנגעלעגנהייט.

אָפּאַנקענדיק פאַר דער וואַרעמער אויסנאַמע וואָס ס׳איז זיי געמאַכט געוואָרן פון ערשטן מאָמענט וועגן זיי זענען אָנגעקומען אין לאַנד, האָט דער ה׳ פיליפּ קלוצניק אויסגעדריקט זיין סאַטיספאַקציע וואָס ער געפינט זיך און רומעניע, מיט קענען נעמען קאָנטאַקטן און זיך באַקענען אוממיטלבאַר מיטן לעבן און פּראָבלעמען פון זייער יידישן בריידער. די באַגעגעניש איז פאַרלאָזן אין אַ באַזונדער האַרציקער שטימונג. די געסט האָבן געשטעלט פראַגן און האָבן באַקומען אַנטפערס וועגן פאַרשידענע אַספּעקטן פון דער עקזיסטענץ פון דער קהילה.

אין זעלבן נאָכמיטאָג, אין בוקאַרעשטער כאָראַל־טעמפּל, איז פאָרגעקומען אַ פייערליכער קבלת־פּנים פאַר די חשובע געסט. דער מקום־קדוש האָט געהאַט אַ יום־טובדיקן אויסזע.

אַלע אַנוועזנדיקע האָבן זיך אויסגעגעבן, מיט דרך־ארץ, אין מאָמענט וועגן ס׳איז אָנגעקומען דער רב הכולל שליט״א און דער חשובער גאַסט, ה׳ פיליפּ מאָריס קלוצניק, אַן אָנגעזעענער מנהיג פון גרויסן יידישן קיבוץ פון אַמעריקע, אַ פּראָמינענטע פערזענלעכקייט פון היינטצייטיקן יהדות. דער כאָר פון טעמפּל, דיריגירט פון א. שוואַרץ, האָט געזונגען „ברוך־הבא״. דער גאַסט איז פאַרבעטן געוואָרן צו זעצן זיך אויף אַ חשוב אָרט נעבן רב הכולל שליט״א; אויפן עזרת־נשים איז די פרוי קלוצניק פאַרבעטן געוואָרן צו זיצן נעבן דער רבנית ד״ר רוזן.

דערנאָך האָט מען געדאַוונט תפלת מנחה האָט פירגעדאַוונט דער חזן אייזיק זשוקאָווסקי. אַט די תפלה דאַוונט מען טעגלעך צו זון זעצן, ווי אַ לויב צום באַשעפער. אַזוי איז אין יעדן וואָכנטאָג; ערב שבת אָבער, איז תפלת מנחה אַ דורכגאַנג צווישן דעם וואָכנדיקן און שבתדיקן, צווישן די זעקס וואָכנטעג וואָס עגזיסטירן זיך און דער הייליקייט פון שבת. נאָך אַביסל און די מלכת שבת וועט זיך באַוויזן אין אַט דעם מקום קדוש, אין די יידישע הייזער און נשמות, וואָס וועט אָפּגעוואָרט ווערן מיט ליבשאַפט און כבוד. ווי אַ זייער באַליבטער גאַסט...

אין דעם טאָג אָבער איז די פרייד פון אַפּוואַרטן געסט פאַר אונדז אַ טאָפּלטע, ווייל אַט דעם שבת וועלן מיר פייערן האָבנדיק צווישן אונדז אַ זייער געשעצטן גאַסט.

אַט די געפילן פון אַלע מתפללים האָט אויסגעדריקט דער רב הכולל ד״ר דוד משה רוזן שליט״א, מיט זיין באַרימטן רעדנערישן טאַלאַנט. ווי געוויינטלעך, האָט ער אָנגעהויבן טאַקע מיט דער פרעגע פון דער וואָך, וואו ער האָט געפונען אַרומגענומען מיט וועלכע אַרויסצוהויבן אַט די געפילן: „די ערשטע פון די פרשות פון דעם שבת, דער שבת ראש־חודש מנחם־אָב, וואָס דאַרף בראַנגען אַ סרייטס נאָכן חורבן בית־המקדש, איז משות, אין וועלכער עס וועט דערציילט די וואַנדערונג פון די שבטים אין דער מדבר, אויף זייער וועג צווישן עבדות צו חרות, פון קנעכט־שאַפט צו באַפרייאונג, די פרשה הויבט זיך אָן מיט דער לערע צו די „ראשי המטות״, צו די מנהיגים פון די שבטים. זייער איז די פאַראַנטוואָרטלעכקייט און זיי דאַרפן הייליק אָפּהיטן זייער וואָרט. לא יחל דברו. זיי זאָלן נישט פאַרשוועכן זייער וואָרט. משה רבינו זאָגט זיי „זה הדבר״. דאָס איז גאָטס וואָרט. דער גרויסער קאָמענטאַטאָר, רש״י, מאַכט דאָ אַ כוכטיקן חידוש: משה רבינו דעם אַב הנביאים און די נביאים וואָס זענען געווען נאָך אים. די אַנדערע נביאים און אפילו אויך משה רבינו האָט צו ערשט אָנגעהויבן זיין נבואות מיטן אויסדריק „כה״, אַזוי האָט גאָט געזאָגט, וואָס האָט אַ דערציילערישן זין. „אַזוי״ דריקט אויס אַ דערציילונג, משה רבינו האָט אָבער אויך אַן אַנדער וואָרט מיט וועלכן ער הויבט אָן זיין נבואות, וואָס די אַנדערע נביאים האָבן נישט פאַרמאָגט. אַט דאָס וואָרט דערשיינט צום ערשטן מאָל אין דער היינטיקער פרשה, ווען משה רבינו וועגדט זיך צו די ראשים פון די שבטי ישראל, ער באַניצט זיך טויזן נישט מיטן אויסדריק כה „אַזוי״, נאָר זה, „דאָס״. בעת דאָס וואָרט כה „אַזוי״ איז אַן אַבסטראַקטע דערציילונג, איז דאָס וואָרט זה „דאָס״ אַ דירעקטע, קאָנקרעטע זאַך.

מיר באַגעגענען זיך אָט — האָט ווייטער געזאָגט דער רב הכולל שליט״א — דער חשובער גאַסט און איך, ביי פאַרשידענע אכיסות פון יידישע וועלט־פאַרטייערטאַגן. איך האָב מיל מאָל געהאַט די גלעגענהייט אים צו דערציילן וועגן דעם וואָס ס׳קומט פאָר אין אונדזערע קהילות, צו באַגינען דעם אויסדריק כה, „אַזוי געשעט עס ביי אונדז...״, הייסט בין איך פרייליך צו האָבן אייך צווישן אונדז, איך האָב די מעגלעכקייט צו באַגינען דעם אויסדריק זה הדבר, „דאָס איז אונדזער טעטיקייט״. קאָנקרעט, אומסיטלבאַר, ממש — אַט איז אונדזער אַרבעט. אַט זענען אונדזערע רעזולטאַטן, מיט וועלכע מיר שטאָלצירן. דאָ איז שוין נישט חל דאָס וואָרט כה, צו הערן וועגן די יידישע קהילות פון רומעניע, נאָר פון זה, צו זען ווי מיר לעבן.

אונדזער דערפאַרונג — האָט צום שלוס געזאָגט דער רב הכולל שליט״א — דער אופן ווי ס׳האָט זיך אונדז ברוך־השם איינגעגעבן, אַז מיר זאָלן באַוויזן אַז יאָ, ס׳איז מעגלעך אַז אַ יידישע קהילה זאָל עקזיסטירן אין אַ סאָציאַליסטיש לאַנד, איז וויכטיק נישט בלויז פאַר אונדז, נאָר אויך פאַר אַלע וועמען דער גורל פון אונדזער פאָלק איז זיי טייער. צווישן אַט די פערזענלעכקייטן רעפּנט איר זיך אויך און דערפאַר איז מיט אַזוי פיל נאָך וויכטיקער אייער באַזוך״.

נעמענדיק דאָס וואָרט, האָט ה׳ פיליפּ מ. קלוצניק אויסגעדריקט זיין פרייד און אויך מצד זיין פרוי, וואָס זיי געפינען זיך אין רומעניע, צווישן

(סוף אויף זייט 9)

ה׳ פיליפּ קלוצניק און דער רב הכולל שליט״א בעת דער באַזוך אין דער קהילה פון בוקאַרעשט

יוסף

ס'וואָלט געווען נויטיק געווען פון פיל פאַנ־טאַזיע כדי זיך צו קענען פאָרצושטעלן א פראָ־זאישער לעבן ווי זיינס, יוספס; דער מיטן גרינ־צייג־קלייטל אין דעם האַלע־פלאַץ. פרילינג, ווינטער, זומער — שוין אָפּגערעדט פון גערע־טעניש־ריכטן האַרבסט — האָט מען ביי אים געקענט געפינען פון כל־טוב. ס'האָבן אים גע־קענט די בעלי־ביתעס פון די אָרעמע געכלעך, וואָס פלעגן ביי אים איינקויפן א קילאָ־צוויי קאַרטאָפל, א קילאָ פאַסאָלעס, פאַר זייערע אָרע־מע מאָלצייטן פון די וואָכנדיקע טעג און צו א בינטל קריפּ אָדער פעטערישקע אויף פרייטיק, כדי באַטעמטער צו מאַכן די שבתדיקע יויך. זיי האָבן אים געקענט אויפן נאָמען („ר' יוסף") די נגידיתעס פון די צוויי־דריי דאָקטוירעס, וואָס פלעגן ביי אים איינקויפן אויסטווילנדיק נייע פרוכטן אָנהויב סעזאָן צי הארבסטצייט גרויסע ווייסע קאַלאַפּאַרן, ריזיקע געוויקסיקע שניי־קונולן. ס'האָבן אים געקענט די פויערים, וואָס זענען געקומען פון ווייטע דערפער כדי צו קויפן ביים „דאַמוול יאַסוב" דימקעלעך, רעטעך־זאַ־מען און אַנדערע. נאָר ביי אים, ווייל זיי האָבן געהאַט צוטרוי צום הער יאַסוב, זיי האָבן גע־וואוסט אז פאַר קיין זאַך אין דער וועלט וואָלט ער געווען נישט פאַרקויפט איין קערנדל וועז ער וואָלט געווען נישט געווען זיכער אז ס'איז פון גוטער קוואַליטעט.

הויך, בלאַנד, מיט א שיטער בערדל, מיט א ווייך לשון און מיט זיין גאַנצן באַנעמען האָט ער געהאַט אין זיך עפּעס ווייבלעכס, וואָס איז נעווען אין קאָנטראַסט מיט זיין באַשעפטיקונג און מיט דער סביבה אין וועלכער ער האָט גע־לעבט. דאָס מאַרק־פּלאַץ, מיט זיין טומל, מיט מענטשן וואָס לאַרמען, שרייען, שעלטן, דענער־ווירן זיך און אָפט מאָל דערלאַנגט מען זיך א שטויס אויך ... און אין אַט דעם שטענדיקן הו־האַ, איז ער, יוסף, א הויכער, א בלאָנדער, וואָס גייט קיין מאָל נישט אַרויס פון די כלים, מיט זיין צוריקגעהאַלטענעם, כמעט שעמעוודיקן, רעדן...

איך ווייס נישט, מעגלעך אז צוליב אַט די כאַ־ראַקטער־שטריכן זיינע, מעגלעך אז צוליב זיין דורשט צו דערפאַרן וועגן עפּעס דר'־ביניטשקע צו וועלכע ער האָט נישט געהאַט די נויטיקע קענ־טענישן, האָבן אים דערענעטערט צו דעם ווייַ־בערישן טייטש־חומש, צו דער צאַינה־וראַינה. ער האָט זי גלייענען אויפן הויכן קול, מיט נאַ־איווער פרומקייט, אין די שבת נאָכמיטאָגן פונעם יאָר... ס'האָט אים ווייניק געקימערט די איראָנישע שמייכלען פון זיינע שוואָגערס און די שכנים זיינע פון דער מעראַרסקער שיל, וואו ער האָט געדאַוונט. פאַרשטייט זיך אז זיי זענען געווען גאַנצע לומדים און זענען נישט געווען אָנגעוויזן צו לייענען אויף עבריי־טייטש... פאַר אים אָבער איז די צאַינה־וראַינה געווען די זיסע שעה פון שבתדיקן אָפּרוען און פון זיין גייסטיקער פאַר־ווייַלונג...

א פראָזאיש לעבן, אָן גאָר באַזונדערס. אזוי האָט די וועלט געטראַכט וועגן יוספן, דעם שטילן פאַרקויפער פון מייערן, קאַרטאָפל און אַנדערע... און זיי האָבן זיך טועה געווען. פון אויבערפלעכ־לעכקייט. פון נישט קענען אים. פון אורטיילן אים צו־געאַיילט. צוליב דעם און אפשר אויך צו־ליב אַנדערע טעמים, האָט כמעט קיינער נישט געוואוסט — און די יעניקע וואָס האָבן יאָ גע־וואוסט אמאָל, האָבן עס שוין לאַנג פאַרגעסן — אז אין זיין יוגנט, ביים אָנהויב פון אונדזער יאָרהונדערט וואָס איז אזוי שווער געפּרואוון געוואָרן, איז יוסף אוועק צו פוס, געסריבן פון נויט און דחקות, צוזאַמען מיט אַנדערע מע־נער, יונגערע און עלטער פון זיין גע־בורט־שטעטל... צו פוס — וואוהין? קיין אַמעריקע, וואו ער האָט אויך געהערט, ווי אַנדערע, אז דאָרט קען מען אויפגעראַכטן ווערן... ס'איז א לאַנגע מעשה וויאַזוי ער האָט דורכגעמאַכט טעג און וואָכן, שטעט און שטעט־לעך, איבערנעכטיקנדיק אונטערן פרייעם הימל, שפּייזנדיק זיך מיט נדבות. וויאַזוי ער איז אָנ־געקומען קיין האַמבורג אין דעם גרויסן האַפן וואו מענטשן זענען אַרומגעגאַנגען ווי מערעש־קעס, וויאַזוי נאָך אַנדערע וואָכן, הייסע פון הונגער און וואַרטן, איז ער צוזאַמען מיט אַנדערע הונדערטער מענטשן פאַרלאַדן גע־וואָרן אין עגגשאַפס אויף א שיף, וויאַזוי ער האָט אַריבערגעשוואומען דעם אָקיאַנוס, וויאַזוי זענען געטריבן געוואָרן ווי די בהמות אז זיי זאָלן וואָס גיכער אָפּשטייגן פון דער שיף, ווייל זיי זענען שוין אָנגעקומען צו זייער ציל... וואו? צו וועמען? וואָס זאָלן זיי איצט טון? וואָס? ס'וואָלט אונדז גענומען צו־פיל צייט אז מיר זאָלן דערציילן אָבער עטספּערן אויף אַט די פראַגן און אויף פיל אַנדערע וואָס ער האָט זיך דע־מאָלט געשטעלט, איבערגעשראָקן און פאַרצוויי־פלט, אַט דער שעמעוודיקער מאַנצביל, וואָס איז געקומען פון אַן אַנדערער וועלט... געגוי אזוי וועגן די מערער יאָרן פון שוואַרץ־אַרבעט, ביז ער האָט זיך צו עפּעס דערשלאָגן, אז ער זאָל האָבן עפּעס א היים, וואו ער זאָל האָבן זיך וואו דעם קאָפּ אַראָפּ צו לייגן אויפדערנאַכט ווען די פינצטערניש פאַרהילט דעם ריזיקן קאָ־כעדיקן קעסל פון דער אַמעריקאַנישער שטאָט.

ער האָט איבערגעלאָזט אין זיין געבורט־שטע־טל א מוטער וואָס האָט אים ליב געהאַט, וואָס איז אויסגעגאַנגען בענקענדיק נאָך אים און וועלכע האָט געהייסן אים שרייבן — זי האָט פאַרשטייט זיך נישט געקענט האַלטן קיין פען אין דער האַנט — אז זי קען נישט צו מאַכן די אויגן ביז זי וועט אים נישט זען ווידער אין דער היים. ווייל וואָס פאַר א לעבן קען ער דאָרט האָבן צווישן פרעמדע מענטשן, איבער ימים און לענדער?! און אַט דער שטילער און ערנסטער מענטש האָט זיך צוגעהערט צו אַט דעם רוף וואָס איז וואָס א מאָל אָפּטער געקומען פון דער היים. ער האָט אַלץ איבערגעלאָזט און האָט זיך ווידער פאַר־לאָדן אויף א דעק פון א שיף, דאָס מאָל צו מאַכן דעם וועג אויף צוריק...

ער איז אָנגעקומען מיט עפּעס פאַר דער ער־שטער וועלט־מלחמה. ווען די ט'ומייטערס האָבן אָפּגעהילכט אין דיי שטעט און די פויקן אויף די דערפער, איז ער אויך אוועק, צוזאַמען מיט אַנדערע פון זיין עלטער, יונגערע און ווייניקער יונגערע פון אים, צום שלאַכט־פעלד. אין א שאַפקעלע פונעם שלאַף־צימער האָט ער אָפּגעהיט ביזן סוף פון זיין לעבן די אויסצייכענונגען און דעם מיליטער־ליווערעט, אין וועלכן ס'איז געווען אויסגעערעכנט די שלאַכ־טן אין וועלכע ער האָט זיך באַטייליקט. אין איינער פון זיי, איז די איינהייט זיינע געוואָרן אַרומגעקרייזט און אַלץ, די זעלנער אַן אָפּי־צירן, זענען געפאַלן אין געפאַנגענשאַפט. זיי זענען געפירט געוואָרן אין א לאַגער, ערגעץ ביים ראַנד פון דער געוואַזענער דייטשער אימ־פעריע, און א גאַנצן ווינטער האָט מען זיי גע־האַלטן אין גרובנס, אין וועלכע ס'האָט גע־רונען טייכן וואַסער. ער האָט איבערגעלעבט אַלע שבעה מדורי־געפאַנגענשאַפט — הונגער לייַן, דיזענטעריע... מענטשן זענען געפאַלן ווי פליגן, ווען ס'קומט דער ערשטער פראָסט. ער יוסף, האָט געהאַט יאָרן. ער איז נישט אומגעקו־מען נישט פאַר הונגער, נישט פון דער שוואַרצער אַרבעט, נישט די דיזענטעריע. ער איז ניצול געוואָרן מיטן לעבן אויך ווען ער איז געלעגן פון טיפוס... אַנדערע, פיל מער געזונטערע פון אים זענען אומגעקומען, ער האָט איבערגעלעבט.

ווער וואָלט עס געווען געגלויבט?

אין א טאָג, האָט מען אויסגערייעט די וואָס זענען נאָך געווען צווישן די לעבעדיקע אין לאַ־גער, און א קליינטשיק אָפּצירל מיט גרויסע גע־קרויזטע וואַנצעס האָט אויסגעשריגן אויף דייטש, אז די יעניקע וואָס פאַרשטייען זיין לשון זאָלן מאַכן דריי שריט פאָרויס. קענענדיק יידיש נאָך פון דער היים, איז יוסף אַרויס פון דער ריי מיט דריי שריט. ער איז געוואָרן א דאָלמעטשער, א מין פאַרבינדונגס־מענטש צווישן די געפאַנגענע און דער לאַגער־מאַנשאַפט. אזוי האָט ער אָנגע־הויבן, פון צייט, צו צייט באַקומען א פּאַרציע ברויט מער, וואָס ער האָט אויפגעשניטן אין די־נע רייפּסלעך ווי פאַפּיר, כדי ס'זאָל אויסקומען פאַר וואָס מערער. ווער ס'האָט פאַרזוכט פון אזא מין ברויט, דער פאַרגעסט עס נישט אויך ווען ער זאָל לעבן הונדערט יאָר. ס'איז נישט קיין וואונדער, בכן, אז איז א מאַרק־טאָג, זאָל זיך אָפּשטעלן פאַר זיין קלייטל א פויער, איצט שוין א גרויער און שמיכלענדיק זאָל ער זאָגן: „דער־קענסט מיך הער יאָסוב? אין 917, אין א אָוונט, אין יענעם דייטשן לאַגער..."

דערנאָך האָבן די רייד פאַרקערעוועט צו היינ־טיקע ענינים. וועגן פאַרזייען די פעלדער, וועגן די קינדער און וועגן אַנדערע ענינים, ווייל סוף כל סוף קען מען דאָך נישט לעבן נאָר מיט דער פאַרגאַנגענהייט...

...נאָך איידער דער שניי זאָל באַפריינען פון זיין ווייסן אַרומאַרמען דאָס פעלד, זענען די פויערים געקומען אין שטעטל, צום הער יאָסוב, זיי זאָלן זיך פאַרשאַפן די נויטיקע זאַמען. דאָס איז געווען פאַר זיי פון גרויסער וויכטיקייט, וואָס מ'פאַרזייט אין דער ערד, פון דעם איז אָפּ־הענגיק דאָס גערעטעניש פון זייער מי, זייער שפּייז פאַר א גאַנץ יאָר. דעריבער דאַרף מען זיך דערמיט מתעסק זיין מיט דער גאַנצער ערנסט־קייט. אין הער יאָסוב האָבן זיי געהאַט דעם גאַנצן צוטרוי. אין זייער גאַנצן לעבן האָט נישט

(סוף אויף זייט 10)

וויקטאָר רוסו

הונדערט יאָר יידישע דרוק
אין מאַראַמורעש – סיגעט

דאָס יאָר ווערט הונדערט יאָר זינטן גרינדן א יידישע דרוק אין מאַראַמורעש—סיגעט.

דאָס ערשטע ספר וואָס האָט זיך געדרוקט אין סיגעט איז געווען „דברי צדיקים", פון שטשער דיין ר' יוסף מרדכי ב"ר יחיאל צבי הכהן פון סיגעט. דאָס ספר איז געדרוקט אין יאָר 1874 „בדפוס המשותפת" ס'איז נישט אָנגעגעבן קיין נאָמען נישט פון דרוק־אייגנטימער, נישט פון קיין יצעצער. אויף דער צווייטער זייט פון שער־בלאַט ווערט אָנגעגעבן מיט לאַטיינישע אותיות „געדרוקט ביי די „מאַראַמאָרעשער אקציענ־בוכ־דרוקערייַ". דער ביבליאָגראַף נפתלי בן מנחם מיינט אז משה הערש זיכערמאַן האָט געזאָלט אָנפירן מיט אַט דער דרוקערייַ. אין וועלכער ס'איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אַן ערך דרייצן ספרים און צוויי צייטונגען: „התור" פון אברהם גינ־צלער און „השמש" פון הערש־לייב גאָכליב.

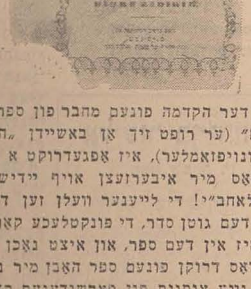

נאָך דער הקדמה פונעם מחבר פון ספר „דברי צדיקים" (ער רופט זיך אָן באַשיידן „המלקט", דער צונויפזאַמלער), איז אָפּגעדרוקט א רעקלאַ־מע, וואָס מיר איבערזעצן אויף יידיש: „קול קורא לאחב"! די לייענער וועלן זען די שיינע דרוק, דעם גוטן סדר, די פונקטלעכע קאָרעקטור, וואָס איז אין דעם ספר, און איצט נאָכן פאַרענ־דיקן דאָס דרוקן פונעם ספר האָבן מיר נאָך באַ־קומען נייע אותיות פון מאַרשידענעם סאָרט און אַלעס זייער שיין, האָפן מיר אז יעדער וואָס וועט זיך ווענדן צו אונדזער דרוק וועט זיין פול־שטענדיק צופרידן, געחתמעט: חברת שותפי־הדפוס.

אז מיר קוקן אָן היינט דאָס ספר, נאָך הונדערט יאָר, מוזן מיר אָנערקענען אז דער זאַך און דער דרוק איז טאַקע שיין.

שפּעטער מיט צוויי יאָר, אין יאָר 1876 ווערט געדרוקט דער צווייטער טייל פון דברי צדיקים, הגם אין ערשטן איז נישט אָנגעגעבן אז ס'איז חלק ראשון. מסתמה האָט דער מחבר געמאַכט שפּעטער קאָמפּלעקסיזירונגען און געלאָזט דאָס ספר מיטן זעלבן נאָמען נאָר צוגעגעבן „חלק שני". דאָס ספר קלערט אויף לויטן אלף־בית די טעמים פון מצות און מנהגים.

לויט די ספרים, ווינציקע איז דער צאָל, וואָס מיר פאַרמאָגן ..יצט (פון די אַן ערך 200 ביכער און צייטשריפטן וואָס זענען דערשינען אין סי־געט האָבן מיר קוים א זעקסטן חלק), דאַרף מען דאָס איינטיילן אין פאָלגנדיקע פעריאָדעס:

די ערשטע פעריאָדע איז 1874—1879 פון דפוס משותפת, וועגן וועלכער מיר האָבן דעמאָנס.

די צווייטע פעריאָדע איז 1888—1891 פון דער דרוקערייַ מנחם־מענדל ווידער וועלכער האָט אָפּגעדרוקט 27 ספרים.

ס'איז כדאי צו באַמערקן אז אויפן ספר „שורש ישי", וואָס מ"מ ווידער האָט געדרוקט אין יאָר 1891 איז געחתמעט דער יצעצער „העוסק במלאכת

הקודש בלי רמי' מוהר"ר יוסף במוהר"ר דוד צבי זצ"ל ב"ר מרדכי וצ"ל שנקרא בפי כל מאַטי' חייאליס מבוششאַטש גאַליציען". אַט דעם יצעצער, יוסף ראָזנצוויייג, געפינען מיר שפּעטער מיט צען יאָר אויפן ספר „לקוטי מדרי"ח" געדרוקט אין 1900 ביי בלומענפעלד און דאַוויד; אין די יאָרן 1904—1910 ארבעט ער ביי אברהם קויפמאַן און פון 1910 ביי דער דרוק „צענטראַל" פון ירחמיאל ראָזנטאַל.

די דריטע פעריאָדע איז געווען צווישן די יאָרן 1892—1908, ווען אויף די ספרים פיגורירט די דרוקערייַ פון די שותפים „ווידער און ראָזנטאַל", וואָס האָט געדרוקט אַן ערך 15 ספרים.

דאָ איז נישט קלאָר, מיט וועמען האָט ווידער געמאַכט שותפות, ווייל אין יענער צייט זענען געווען צוויי ברידער ראָזנטאַל; ירחמיאל און משה. אויפן ספר „לקוטי מנהגים" געדרוקט אין יאָר 1904 איז אויפן אָרט וואו עס האָט געזאָלט אָנגעגעבן ווערן די דרוקערייַ, פיגורירט דער צונויפשטעלער און פאַרלעגער ר' מאיר בנעט, שו"ב אין קאָבאַלאַשטאַרדע ביי סיגעט. צום סוף ספר איז געחתמעט דער יצעצער מרדכי שמער־לער, נכד הרבני הגביר מוהר"ר ירחמיאל ראָזנ־טאַל נ"י המדפיס. אויף לשון־קודש איז „נכד" אַן איינציקל, אָבער ירחמיאל איז דעמאָלט געווען יונג און נאָך נישט געקאָנט האָבן קיין איינציק־לער. מסתמה איז עס „נכדן", דאָס הייסט א נע־פאָט, א פלימעניק, איינס איז אָבער זיכער אַז ירחמיאל איז דער מדפיס. ס'קען אָבער זיין אַז אויך משה איז געווען דער שותף, ווייל ער איז געוואָרן ווידערס איידעם. איז בעסער לאָמיר זאָגן אַז ביידע ברידער ראָזנטאַל זענען געווען די שותפים. האָבן זיי דאָך געהאַט א צייט א בשותפותדיקע דרוקערייַ אונטערן נאָמען „פאַנאַ־ניא", וואָס האָט אָנגעהאַלטן אויך נאָך דער ער־שטער וועלט־מלחמה.

זאָל דאָ דערמאָנט ווערן אַז די ראָזנטאַלס זע־נען געווען תלמידי חכמים און הייסט קאָסעווער חסידים.

די פערטע פעריאָדע, די פרוכטבאַרסטע, איז די פעריאָדע פון דער דרוקערייַ אברהם קויפמאַן, וואָס הויבט זיך אָן פון 1902 און האַלט אָן ביזן חורבן מאַראַמורעש, ווען די פאַשיסטישע דע־פאָרטאַציע האָט א סוף געמאַכט צו אַלץ.

וויזיט אויס אז א. קויפמאַן האָט אָפּגעקויפט די יידישע דרוק פון משה בלומענפעלד און זיין איידעם יחיאל מיכל דאַוויד, וועלכע האָט פונק־ציאָנירט צווישן די יאָרן 1897—1901. די דפוס א. קויפמאַן (שפּעטער איז צוגעגעבן געוואָרן „און זון") איז א קאַפּיטל פאַר זיך. דאָס איז געווען די גרעסטע יידישע דרוק אין סיגעט. זי האָט פונקציאָנירט אויך נאָך זיין טויט, אָנגע־פירט פון דער אַלמנה און אירע זין און טעכטער (דאַכט זיך אז פיר זין און אזוי פיל טעכטער). מ'האַלט אז דאָ זענען אָפּגעדרוקט געוואָרן א הונדערט ספרים און ביכער. קויפמאַן האָט גע־האַט נעבן דער גרעסטער דרוק אין הויף פון זיין וואוינונג, מיט גרויסע דרוקמאַשינען, אויך א בוך־האַנדלונג און א קאַפּיטל־האַנדלונג אין צענטער פון שטעטל.

די דרוק דאַוויד האָט פונקציאָנירט ביז צו דער צווייטער וועלט־מלחמה אונטער דער פירמע „וויזנער און דאַוויד" אָבער נישט מיט קיין יידי־שע אותיות.

זאָל דאָ פאַרצייכנט ווערן דער פּרואַף פון א. קויפמאַן אויסצובריטערן זיין טעטיקייט נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה אין דער הויפּט־שטאָט פון טראַנסילוואַניע קלוזש, וואו ס'איז אָפּגעדרוקט געוואָרן א בראָשור פון 32 זייטן „פירוש שלש עשרה מדות שתתורה נדרשת בהם" פון סעדיה גאון, אין יאָר 1922. די דרוק איז באַטיטלט: „א. קויפמאַן עס זאַהן בוכדרוקערייַא קלוזש (קלויזנבורג) ערשטע יידישע פעראַלאַגנ־שטאַלט אין טראַנסילוואַניע טיפּ. „פּראָטעריי־טאַס". אויפן אויסעלעכן שער־בלט איז צו לייע־נען אין לשון־קודש אז א חוץ דער בראָשור וועט דערשיינען דאָס ספר „הפרדס הגדול לרש"י ז"ל" 360 זייטן, :.ון „סידור רב עמרם גאון". אָבער

(סוף אויף זייט 9)

וואָלף טאַמבור

פתב־עת

של היהדות הדתית הרומנית

★ ב"ה י"ג מ"אב תשל"ד, בוקורשט — מספר 327 — דר־שבועון ★

איתן אריה

ליקוטים מעזבונו של הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

תשובה ה

ושאלתי מידידי המופלג גזע מרום מרת ישראל סיהרר נ"י בפריק למה אנו מתענים בתענית אסתר, דשאר הצומות תיקנום על רוב הצרות שאירעו לאבותינו ולנו ודדין אנו סובלין מהם אבל תענית אסתר שנקבע על צרת המן ומחשבתו הרעה גו' ובעזרת ה' נהפך הוא ומה לנו להתענות עוד. ותבאנו לו על אחר דלכאורה מלא מסורש הוא לקיים גו' ובאמר קיימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם אלהי דנו בזה הפ' הפוסקים הראשונים עי' או"ח תרפ"ו. הוסיף בזה דהנה מרדכי ואסתר רדנו דבמה שיתענו אז עוד לא היו בזה כסרת עונות ותשובה ועי"כ צירפו גם הדורות הבאים שגם הם יתענו לדורותם תענית היא כתענית אבלינו בתענית ת: בר"ז שאמר מר תוראי סדגיאל ר"י כי מן היום הזה אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני א' נש"ר מרו דרבין. וע"ש ברש"י ועי' מרה תקע"א. וכבר הבאתי בנמוק דוגמאות לזה ועי' יו"ד סי' ורכ"ח בדין קבלה על הדורות הבאים ושם בפת"ש. ובוב מי שנמנע מלהתענות בכלל ישראל ויכל ח"ו לגרום רעה, ועי' ברכות ח מש"כ שם בגל"ר מבי שאינו מקיים מה שקיבל עליו. ומי שמתענה ומשתתף עם הצבור של ימי מרדכי ואסתר אי יוכל לראות בנחמת הצבור בתענית י"א, ועי' הגיגה ס"ז דמה שמתענים בי"ג אדר ולא בימים שהתענו בימי מרדכי מתחר כבר נתנו הראשונים טע"ם לזה עי' ספר המנהיג הלכות מגלה סי' כ"א. ולפע"ד נראה דבר ע"פ מש"כ הראשונים בשם רב עמרם גאון שנופלין ע"ש בפורים משום שאנו צריכין לרחמי שמים שיגאלנו מצרינו, אף דאנן לא קימא לן דאין נופלין ע"ש בפורים מטני הוא יום משתה ושמחה ומים מפני טעם הנ"ל הנהיגו לקבוע התענית בערב פורים. וזה נ' נכון בס"ד, ובאשכול ה' ברית ס"ג ובה' חנוכה ופורים מ"ה הביא בשם תנחומא בראשית ג' וכן בשאילתות פ' ויקהל שעוד בזמן מרדכי קבעו התענית בי"ג שהוא זמן קהלה ותענית לכל, ומביא דעה דה' תענות כיוצא מצרה לרוחה והגדה היתה המלחמה שהיתה בי"ג ועוד יש דעה שלא לה' תענות בי"ג והוא סיים שאין איסור להתענות כדי שיהו זרי' יום לסקדא מגלה, ועי' או"ז סי' שס"ז בשם ס' המקצועות שב"כ כהשאלתות הנ"ל.

והנה הגאון מברעזאן ז"ל בהגהותיו לארחות חיים סי' תרפ"ו אחר שהביא ד' הראשונים כ' בשם שו"ת גא"י האו"ח סי' ל"ה שהביא ד' הגמ"י מס"א דתענית דס"ל דתענית זה חסור משאר תעניות, ומשמע מדבריו לכאורה דהתנמ"י חולק על הראשונים הנ"ל וס"ל דחסור תענית זה מד' תעניות ובאמת אין זו כונת הגמ"י כלל ע"ש רק דחסור משאר תעניות של רשות והוי כמו ד' תעניות אבל לא חסור מהם. ופלא בעיני על הגאון מברעזאן דכל רז לא אניס לי' והביא ממרחק לחמו משו"ת גא"י שהביא הגמ"י והלא קרוב אלינו הדבר מאד באו"ח סי' תרפ"ו הביא הב"י את ד' הגמ"י ע"ש. ודרך אגב אסינה לבאר כונתו של הגמ"י דלכאורה מש"כ דהוי מד' הגאונים ומנהג כל ישראל כו' דאין באמת תקנו הגאונים להתענות ביום האסור לפי מנ"ת. אלא שכונתו שהגאונים כבר מביא"ים תענית זה שנתקן דוד בימי מרדכי, ועי' באחרות חיים שכ' בשם נזירות ששמון שלדעת הרמב"ם נראה שנקבע התענית בימי מרדכי וא"כ הוי מד' קבלה וחסור מד' תעניות שהם רק מן המנהג כשאין ואין שלו' כו' ע"ש וכל זה מבואר היטב בד' אא"ז הב"ח שם. ול' פענ"ד יש עוד לפקפק בזה כי גם להסוסכין תענית זה על דברי הצומות וזעקתם מ"ם יש לחלק בין ד' התעניות שזמנם מבואר בהדיא בקרא משא"כ תענית זה לא מבואר זמנו. והנה לכאורה איכא לתמוה על שיטת הראשונים הנ"ל ובראשם האשתות והר"ת עי' ברא"ש ריש מגלה ובסור תרפ"ו דתענית אסתר בי"ג כבר בימי מרדכי תקנוהו וכן מפרשים ד' הגמ' די"ג זמן קהלה לכל הוא דלפ"ז איך קבעו יום זה ליו"ט בימי החשמונאים על נס נקנור כמבואר במגלת תענית ומובא בקצרה בגמ' תענית י"ח ובפרט לפי המבואר בס' חשמונאים א' ז' וז"ל ויצוו לחוג את יום י"ג לחדש אדר מימים ימימה, ויותר פסורש בס' חשמונאים ב' ויק' בלו עליהם כלם לב אחד כי לא ישכח היום הזה לעולם ול' חוג אותו ביום י"ג לחדש י"ב הוא חדש אדר והוא היום לפני ימי הפורים. ואם נאמר שע"י הנס הנ"ל ביטלו תקנת מרדכי למה הזרו אח"כ וקבעו התענית בו ביום וסמכו עה"פ נקהלו ה' יהודים שיום זה הוא יום קהלה להתענות עוד מזמן מרדכי והלא כבר ביטלו תקנתו ועשאותו יו"ט לדורות. ולפמ"ש רז"ל בתענית י"ב אם נדרו קודם לגזירתנו יבטיל נדרו לגזירתנו ע"ש ואם תקנת מרדכי קדמה לגזרת החשמונאים איך קבעו יום ליו"ט. ומשמע מזה שבימי החשמונאים לא היו מתענים עוד בי"ג. ועי' אבודרהם סדר תפלת התענית שתענית זה אינו מפורש בכתוב ולא בתלמוד אלא החכמים האחרונים תקנוהו אחר חתימת התלמוד. ואח"כ מביא ד' המג"א שאינו זכר לתענית אסתר רק ע"פ ויקהלו היהודים גו' ופי' בירושלמי ומצפרא כנופיא ונקהלו להתענות כו' ע"ש ועפ"ש אא"ז הלבוש סי' תרפ"ו דאף שאסתר צותה להתענות ב"י לא רצו להכביד על הצבור. ועי' מס' סופרים פ"ד דברא"שונה היו מתענין בה"ב אחר הפורים. ועי' בכסר לאדן להר"הידי"א סי"ד ה"ד שרבו האו"ח הק' הי' מתענה ג"י רצופים לפני הפורים.

ועי' בר"ח ר"ח וי"ט ובר"ן לתענית י"ח ובקרבן נתנאל ר"ש מגלה ותן לחכם ויחכם עוד.

פלוקס ומסודר ע"י חתנו הרה"ג דר. זאב גוטליב שליט"א האבד"ק גלוגוי (פקוטלנד')

אליעזר בן־יהודה

מאת שמחה רז

אֶלִיעֶזֶר בֶּן־יְהוּדָה, שֶׁנּוֹלַד בְּעִיר־הָרָה שֶׁבְּאֶרֶץ לִיטָה, לְמִנֵּי מֵאָה שָׁנָה בְּעֶרֶךְ, לְאָבִיו יְהוּדָה סְרַלְקִין, הָיָה יֶלֶד חָרוּץ וּבַעַל זִכָּרוֹן נִפְלָא. כְּשֶׁהָיָה "בַּר־מִצְוָה" שָׁלְחָה אוֹתוֹ אִמּוֹ לִלְמֹד בְּיֶשִׁיבָה. אֱלִיעֶזֶר הִצְטַיֵּן בְּלִמּוּדָיו, וְרָכַשׁ יְדִיעוֹת רַבּוֹת בַּתּוֹרָה וּבַתַּלְמוּד. רֹאשׁ־הַיְּשִׁיבָה, שֶׁאָהַב לִקְרֹא סְפָרִים שׁוֹנִים בְּעִבְרִית, עוֹרֵר בְּלֵב אֱלִיעֶזֶר אַהֲבָה רַבָּה לַלָּשׁוֹן הָעִבְרִית. לְאַחַר שָׁנָה עָזַב אֱלִיעֶזֶר אֶת הַיְּשִׁיבָה, כְּדֵי לִלְמֹד בְּבֵית־סֵפֶר תִּיכוֹן. מִשָּׁם נָסַע לְפָרִיס לִלְמֹד בָּאוּנִיבֶרְסִיטָה. הוּא אָמַר לִהְיוֹת רוֹפֵא.

אֱלִיעֶזֶר חָתַם עַל מַאֲמָרוֹ הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁם "בֶּן־יְהוּדָה", וּבְשֵׁם הַזֶּה נוֹדַע בְּיִשְׂרָאֵל.

לִפְנֵי עֲלוֹתוֹ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל נָדַר בֶּן־יְהוּדָה נֶדֶר, שֶׁלֹּא יְדַבֵּר בְּשׁוּם לָשׁוֹן מִלְּבַד עִבְרִית. בַּיָּמִים הָהֵם לֹא דִּבֵּר אִישׁ עִבְרִית בַּקִּבּוּצִים בְּכָל הָאָרֶץ, וּבֶן־יְהוּדָה הָיָה יָחִיד וּבוֹדֵד. יְהוּדִים רַבִּים לֹא הֶאֱמִינוּ, כִּי אִפְשָׁר לִמְצֹא בַּשָּׂפָה הָעִבְרִית, אֲשֶׁר לֹא דִּבְּרוּ בָּהּ אַלְפֵי שָׁנָה, אֶת כָּל הַמִּלִּים, הַדְּרוּשׁוֹת לְאָדָם כְּיָמֵינוּ. אַךְ הֶחְלִיט בֶּן־יְהוּדָה לֶאֱסֹף מִסְפָּרוֹת כָּל הַדּוֹרוֹת אֶת הַמִּלִּים וְהַמְּבוּטָאִים, לְבָאֵר אוֹתָם וּלְחַבֵּר מִלּוֹן. וְכָךְ נוֹלַד הָרָעָיוֹן עַל הַמִּלּוֹן הַגָּדוֹל, שֶׁנּוֹדַע אַחַר־כָּךְ בְּשֵׁם "מִלּוֹן בֶּן־יְהוּדָה".

עֶשְׂרִים וְשֹׁשׁ שָׁנִים אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יְהוּדָה קָמָה מְדִינַת־יִשְׂרָאֵל, וְהַשָּׂפָה הָעִבְרִית הָיְתָה לְשֹׁפַת הַמְּדִינָה. חֲלוֹמוֹ שֶׁל בֶּן־יְהוּדָה קָם וְהָיָה.

(התרגום הרומני בעמוד 5)

בקורו של מר פיליפ קלוצניק בקהלתנו

מתוך דברי הברכה שנשא מרן הרב הראשי שליט"א לכבוד האורח הדגול

(לפני קבלת־שבת פ' מטות־מסעי בבית־הכנסת הקורלי)

גדולה היא שמחתנו לקבל את פני האורחים החשובים שבאו ממרחקים לראות במו עיניהם איך מתפתחים חיי קהלות הקודש שבארצנו. ברגעים אלה כשאנו עומדים לקבל את השבת, תרגום המאורע החשוב הזה, אנו מוצאים אותו בפסוק הראשון של פרשת השבוע כשמשה רבינו פונה אל "ראשי המטות". פיליפ קלוצניק הוא אחד מראשי המטות. הוא עומד בראש המטה הכי חשוב בהיסטוריה של גלויותינו זה אלפים שנה. מעולם לא היתה קהלה יהודית בגולה שעמדה על שכמה אחריות כל כך גדולה, כמו יהדות ארצות הברית שאחד ממנהיגיה ומנושאי דברה הוא אורחנו הדגול.

הזדמנות שונות יש לנו להפגש בכל מיני ישיבות ולשוחח ארוכות וקצרות אודות חיי קהלות יהודי רומניה, אודות התנאים המיוחדים בהם אנו מצ־ליחים, בסייעתא דשמיא, להמשיך את "שרשרת הזהב", "די גאלדענע קייט" של יותר מחמש מאות שנה של חיי יהודיים ברומניה. אהבת יש־ראל החזקה המשורשה בעמקי לבבו, עוררת אצלו תמיד עניין על כל הפרטים, על כל המוסדות שלנו. אבל מה צדקו דברי חז"ל באמרם: "אין דומה שמיעה לראיה".

רש"י ז"ל מפרש "כל הנביאים וגם משה "חת־חילו את נביאתם ב"כה אמר ה'". אבל משה הוסיף על זה את סגנונו המיוחד "זה הדבר אשר צוה ה'".

במה הרבותא? מה הוסיף משה על יתר הנבי־אים? הם ספרו ומטרת דבריהם הוא האוזן. הם קוראים לשמיעה, להקשבה, להאונה ולכן הם משתמשים במלת "כה" שהיא הקדמה לסיפור.

דברי משה היו בבחינת "וכל העם רואים את הקולות". נבואתו היתה כל כך ממשית, כל כך קונקרטית שלא אל האוזן פנה את דבריו אלא אל העינים, אל חוש הראיה ולכן הוא השתמש במלת "זה" במקום "כה".

בכל פגישותנו, במשך הרבה שנים, בכל שי־חותנו, מצאתי תמיד אוזן קשבת אצל מר קלוצ־ניק, לשמוע למה שספרתי לו על מה שאירע אצלנו. היום, הגיע הזמן שבמקום ה"כה" שהק־דים את כל סיפורי בעבר, אשתמש במעמד קדוש זה, בנוכחותם של אלפי ישראל העומדים צפופים בבית הכנסת המפואר הזה, במלת "זה". להראות לכם, במקום לספר, לבקש מכם שתשתמשו בחוש הראיה שלכם ולהביט ולהשקיף למוסדות ולמפעל שלנו, שבהם אנו גאים.

מר פיליפ קלוצניק על יד הרב הכולל שליט"א בעת קבלת־שבת בבית־הכנסת הקורלי

הרב הראשי שליט"א והרבנית ד"ר רוזן חזרו הביתה

ביום 17 יולי חזרו מנסיעתם לשווייצריה מרן הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א והרבנית. הרב הראשי השתתף בישיבות של כמה אירגונים ומוסדות.

בשדה התעופה אוטופני באו לקבל את פני הרב הראשי והרבנית, ראשי ועד הקהלות, מנהיגי קהלת יהודי בוקארעשט, גבאי בתי־כנסת וכו' וכו'.

היה נוכח נציג משרד הדתות.

ליום הולדתו של מרן הרב הראשי שליט"א

הפטריארך של הכנסיה האורטודוקסית יוסטיניאן שלח לכבוד הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א מברק ברכה חם ודידותי, להזדמנות יום הולדתו ב 23 יולי 1974.

כמו כן הביעו את ברכותיהם המיטראפאלים של מחוז באנאט ניקאלאע, מנהיגי דתות, ראשי ועד הקהלות, נציגי קהלות יהודי רומניה וכו' וכו'.

הרב הראשי שליט"א בקש מאתנו למסור לכל אותם שאבו בטובם לברך אותו ליום הולדתו, את תודתו הלבבית ואת ברכתו התורנית.

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה

ליקט ועיבד הרב יצחק מאיר מארילוס

לפרשת ואתחנן

„ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר" (דברים, ג—כ"ג). ופירש רש"י בשם הספרי: „בעת ההוא" „לאחר שכבשתי ארץ סיחון ו־עוג דמיתי (חשבתי) שמא הותר הנדר". הקשו המפרשים, הר' מלחמות סיחון ועוג אינם מארץ ישראל. אם כן האיך עלה על דעתו לומר שהותר הנדר ל־הכנס לארץ ישראל. והנראה לפי עניות דעתי לפרש דברי רש"י דהנה בפרשת דברים (ב — כ"ה), אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה „היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים". ומובא במדרש תנחומא (פ' משפטים אות י"ז) דרוש על המקרא „ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים" (ירמיה ג—י"ט) ארץ שנתאוו לה מלכי עולם. כל מלך שהיה מולך בחוצה לארץ אם לא היה קונה בארץ ישראל, לא היה נקרא מלך, למה שהיו מתאוים לארץ ישראל ולפי־רותיה היתה נחלת צבי צבאות גוים. וכן היא בילקוט ירמיה רמז רע"א בשינוי קצת, העולה מזה, שכל המלכים שבעולם, כולם היה להם חלק בארץ ישראל; ולפי זה יש לומר, כאשר שמע משה מפי השם יתברך, שאמר לו „אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים", תחת כל השמים" והנה בפסוק הזה יש שלשה פירושים. א). מה שדרשו חז"ל (תענית כ' ועבודה זרה כ"ה) שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג ונודע הדבר תחת כל השמים. וזה שמדגיש המקרא „תחת כל השמים". ב (פירש הרמב"ן. כאשר יכנסו לארץ ישראל ייראו מהם כל העמים וכל יושבי כנען. ג), יש לפרש שהתבטחה היא גם למשה ליכנס לארץ ישראל, וישפיע שכל העמים שבעולם אשר יש להם חלק בארץ, יעשו שלום עם בני ישראל. על פי זה יש לומר, שבאשר שמע משה רבינו כן מפי השם יתברך, התפלל שתהיה עת רצון עתה להכנס לארץ ושיהיה הפירוש בדברי השם יתברך כמו הפירוש השלישי שיהיה מותר גם למשה ליכנס לארץ ישראל, והוא ישפיע על הע־מים שהם תחת כל השמים.

ר' אלתר שפירא דומץ,
בספרו „שם משמעון".